

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Ivana Červenková

Omyl v trestním právu

Diplomová práce

Olomouc 2016

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Omyl v trestním právu* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 23. 3. 2016

.....

Ivana Červenková

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky.

Obsah

Seznam zkratk.....	6
Úvod.....	7
1 Obecná charakteristika omylu v trestním právu	9
1.1 Zakotvení omylu v trestním kodexu	9
1.2 Subjektivní stránka trestného činu a zavinění.....	10
1.3 Dělení omylu v trestním právu.....	11
2 Omyl skutkový.....	15
2.1 Omyl skutkový negativní.....	15
2.2 Omyl skutkový pozitivní.....	18
2.3 Skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost	19
3 Omyl právní.....	23
3.1 Omyl právní negativní	23
3.1.1 Historický exkurz	23
3.1.2 Komparace historického a dnešního pojetí negativního právního omylu.....	25
3.1.3 Znaky negativního omylu právního	27
3.1.4 Omyl o trestnosti a omyl o protiprávnosti činu	28
3.1.5 Inspirace zahraničními právními úpravami	32
3.1.6 Omluvitelný a neomluvitelný omyl	33
3.1.7 Shrnutí poznatků o konstrukci právního omylu.....	35
3.1.8 Právní omyl jako polehčující okolnost de lege ferenda	36
3.2 Omyl právní pozitivní.....	37
4 Úprava omylu de lege ferenda	39
5 Pojetí omylu v systému anglického trestního práva	41
5.1 Charakteristické rysy anglického trestního práva.....	41
5.2 Dělení omylů.....	42
5.3 Dělení omylů podle Allena – relevantní omyl.....	43
5.3.1 Omyl o podstatných znacích trestného činu	43

5.3.2	Omyl o ostatních znacích trestného činu.....	45
5.4	Dělení omylů podle Allena – irelevantní omyl.....	45
5.4.1	Omyl a objektivní odpovědnost	45
5.4.2	Právní omyl.....	46
5.4.3	Přenesený úmysl.....	46
5.5	Dělení omylů podle Reeda & Fitzpatricka.....	47
5.6	Dělení omylů podle Smitha & Hogana	48
5.7	Shrnutí.....	49
	Závěr.....	51
	Seznam použitých zdrojů.....	53
	Shrnutí	58
	Summary.....	59
	Seznam klíčových slov.....	60
	Keywords	60

Seznam zkratk

TrZ, trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrZ 1961	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb., účinném ke dni 1. dubna 2009
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
obč. zák. 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 1. ledna 2013

Úvod

Na počátku roku 2010 nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který s sebou přinesl spoustu změn na poli trestního práva. Jedna z těch výraznějších se týkala i omylu v trestním právu, což mě zaujalo, a proto jsem se rozhodla problematiku více prozkoumat. Navíc jen málo autorů se tomuto tématu věnuje do hloubky, i když si myslím, že by si zasloužilo větší pozornost. Cílem mé práce je komplexně zhodnotit základní typy omylů pachatele, přičemž největší pozornost věnuji negativnímu právnímu omylu, jelikož jeho úprava doznala v novém trestním kodexu největší změny. V rámci kapitoly o negativním právním omylu se hodlám zaměřit i na názory odborné veřejnosti a případné sporné otázky a nejasnosti ohledně jeho nového pojetí a pokusím se nalézt vhodné řešení pro překlenutí těchto nejednotností. Jedná se zejména o otázku, jestli se má konstrukce právního omylu vztahovat i na právní normy obsažené v trestních předpisech, a dále otázku, jestli se má polehčující okolnost vztahovat i na právní omyl. Změnil se totiž způsob, jak nahlížíme na jednání, které nastalo v jeho důsledku, a jak následně posuzujeme trestní odpovědnost jednatelů. V návaznosti na to je cílem mé práce také zkoumat, jak by se mohla právní úprava zdokonalit, a zamyslet se tak nad možnými zlepšujícími návrhy úpravy omylu v trestním zákoníku. Jako další dílčí úkol jsem si vymezila probádat, jak je omyl v trestním právu pojímán v rámci anglického systému práva. Tato zahraniční úprava je zajímavá svou odlišností od kontinentálního systému práva, protože se jedná o tzv. „soudcovské právo“. Z toho důvodu budu v rámci práce zjišťovat, jak tento systém práva dělí omyly pachatele a jaké z nich následně vyvozuje důsledky.

Při psaní práce jsem vycházela z účinného trestního zákoníku a ke komparaci s minulými právními úpravami jsem se uchýlila jen u negativního právního omylu, jelikož tam nastala již zmíněná nejvýraznější změna. Ostatní typy omylů se i nadále posuzují podle stejných zásad, a proto mi jejich komparace s dřívějším pojetím nepřišla příliš zajímavá.

Diplomovou práci proložím i příklady z rozhodovací praxe soudů, přičemž některé soudní rozhodnutí uvádím ještě z dob účinnosti minulého trestního zákona, jelikož se ve většině případů omylů vycházelo ze stejných principů, a proto jsou dané judikáty použitelné i dnes, za účinnosti nového trestního kodexu. Do této kategorie ovšem nespadá případ negativního právního omylu, což budu v práci podrobně rozebírat. Chtěla bych tak do práce zahrnout i pohled, jak soudy případy omylů pachatele posuzují v praxi.

Co se týče použité literatury, snažila jsem se vycházet z co nejširšího spektra zdrojů, a proto jsem se kromě monografií často inspirovala i v časopiseckých článcích, internetových zdrojích, příspěvcích ze sborníků a soudních rozhodnutí. Dalším důvodem k jejich použití byl

i fakt, že mnoho autorů se tématu omylů podrobně nevěnuje, často jej pouze zahrnou do svých obecných učebnic o trestním právu, ale publikací zaměřených jen na omyl v trestním právu jsem bohužel našla pomálu.

Při psaní práce jsem se uchýlila ke dvěma metodám pro psaní odborného textu, a to analytické a komparativní. Analytickou metodu jsem využila při hodnocení jednotlivých typů omylů, nejvíce však v kapitole o negativním právním omylu, kde jsem analyzovala jednotlivé sporné otázky a následně jsem se snažila najít jejich vhodné řešení. Zde jsem také použila druhou zmíněnou metodu ke srovnání minulých právních úprav s tou současnou.

Diplomová práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, které jsou v případě potřeby dále členěny do podkapitol. V první kapitole se věnuji vymezení omylu v trestním právu jako takovému, jeho zakotvení do trestního zákoníku a také shrnuji základní poznatky o subjektivní stránce trestného činu, jelikož úzce souvisí s posuzováním jednání pachatele v omylu. Dále jsem do této kapitoly zařadila i rozbor dělení omylu v trestním právu. V druhé kapitole se věnuji skutkovému omylu, a to jeho pozitivní i negativní formě a dále i skutkovému omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost. Třetí kapitola pojednává o právním omylu pozitivním a negativním a sporných otázkách především druhé uvedené formy. Ve čtvrté kapitole navrhuji řešení, jak by mohla právní úprava omylu v trestním právu vypadat do budoucna a poslední kapitolu jsem vyčlenila na již zmíněný náhled do pojetí právní úpravy omylu v anglickém právu.

1 Obecná charakteristika omylu v trestním právu

Tak jako nás omyl provází běžným životem, musíme mu čelit i ve sféře právní, nevyjímajíc oblast práva trestního. Na základě Slovníku českého práva definujeme omyl v trestním právu jako „neshodu pachatelovy představy se skutečností“¹. Pod tímto vymezením si můžeme představit jak nevědomost, tedy že si pachatel určitou skutečnost vůbec neuvědomil, tak i chybnou představu o skutečnosti samé.² „Omylem je tak zasažena vědomostní (intelektuální) složka lidského vnitřního světa, která má následně vliv i na složku volní.“³

1.1 Zakotvení omylu v trestním kodexu

Trestní právo můžeme chápat jako výraz společenského pohledu na to, co konstituuje přijatelné (přípustné) či nepřijatelné (nepřípustné) chování.⁴ Problematika omylu je v trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) přímo upravena, a to v § 18 a 19, což je novinka oproti předchozí právní úpravě. Dříve se situace, kdy se pachatel nacházel v omylu, řešila podle ustanovení o subjektivní stránce trestného činu⁵, neboť trestní zákon č. 140/1961 Sb. neupravoval otázku omylu výslovně. Na základě skutečnosti, že zákonodárce problematiku omylu zakotvil do trestního kodexu, se můžeme domnívat, že se jedná o snahu vylepšit přehlednost právní úpravy jednání pachatele v omylu.

Jednání v omylu může být spojeno se závažnými trestněprávními následky. „Omyl působí různě na trestní odpovědnost pachatele, a to podle toho, k čemu se vztahuje. Někdy může tuto trestní odpovědnost zcela vyloučit, jindy ji zeslabuje, případně transformuje. V jiných případech se trestní odpovědnosti pachatele nedotýká vůbec a je pak v tomto směru irelevantní.“⁶ „Nicméně [omyl] většinou určitý význam mít bude, byť v konkrétním případě trestní odpovědnost jako takovou neovlivní, a to například v rámci rozhodování o adekvátním druhu a výši trestu.“⁷

Rozdíl je také v tom, zda se člověk mohl omylu vyvarovat, tedy zda mohl nebo měl tušit, že jeho jednání je určitým způsobem škodlivé, či nikoliv. S tím pak souvisí subjektivní stránka trestného činu, zejména zavinění.⁸

¹ MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva*. 3. vydání. Praha: LINDE, a.s., 2002, s. 946.

² STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 9.

³ Tamtéž, s. 45.

⁴ REED, Alan, FITZPATRICK, Ben, SEAGO, Peter. *Criminal law*. 4. vydání. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 2.

⁵ HULÁN, Petr. *Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva)* [online]. e-advokacie.cz, [cit. 15. října 2015]. Dostupné na <<http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava>>.

⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: Linde, 2009, s. 132.

⁷ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 46.

⁸ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 9.

1.2 Subjektivní stránka trestného činu a zavinění

Subjektivní stránka trestného činu je významným znakem skutkové podstaty trestného činu. Především charakterizuje pachatele trestného činu z hlediska jeho psychiky. Jediný znak, který musí subjektivní stránka obsahovat, je zavinění, protože bez něj by nedošlo k naplnění žádné skutkové podstaty trestného činu.⁹

Zavinění můžeme vymezit jako „vnitřní (psychický) vztah člověka k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem vyvolanému způsobem uvedeným v trestním zákoně.“¹⁰ „Princip odpovědnosti za zavinění jako protiklad objektivní odpovědnosti, která spočívá na principu vyvolání následku, je základem liberálního trestního práva v právním státě. Prosadil se ve většině států kontinentální Evropy jako základ pro stanovení trestní odpovědnosti a trestu.“¹¹

Zavinění obsahuje dvě složky – složku vědění (intelektuální) a složku volní. Pod intelektuální složku můžeme zařadit jednak vnímání věcí a jevů ve vnějším světě pomocí našich smyslových orgánů, ale také jejich představu v případě, že je pachatel v určitém okamžiku nevnímá, ale vnímal je buď v minulosti, nebo si je dokáže představit na základě svých předešlých zkušeností. Důležité je, aby si jednající uvědomoval tyto skutečnosti v době páchání trestného činu.¹² „Kritérium vědění zahrnuje nejen vědění skutečné, aktuální, ale i potenciální možnost takového vědění (u nedbalosti). Nikoliv ovšem vědění na základě vnímání, k němuž došlo až po činu.“¹³

Kritérium vůle je rozhodující pro rozlišení formy zavinění. Podstata tkví v tom, jestli jednající chtěl, aby takový výsledek nastal (případně s ním byl srozuměn) či nikoliv.¹⁴ V případě úmyslu má volní složka buď podobu srozumění, nebo chtění.¹⁵ „... Jako znak volního jednání [lze tedy] označit kladný vztah k určité skutečnosti (přání, aby byla uskutečněna), pokud subjekt přání chce tuto skutečnost vyvolat vlastním jednáním.“¹⁶ U úmyslného zavinění je třeba, aby se volní složka vztahovala na všechny skutečnosti, které charakterizují skutkovou podstatu trestného činu. Například u trestných činů proti úředním osobám se musí volní složka vztahovat jednak na následek pachatelova jednání (způsobení násilí), ale také na další okolnosti (že se jedná o úřední osobu).¹⁷ V případě nedbalosti pachatel ví, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem, který trestní zákoník chrání, ale bez přiměřených důvodů spoléhá, že se tak nestane nebo neví, že

⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 222.

¹⁰ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009, s. 273.

¹¹ HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin Advokacie.* 2009, č. 10, s. 47.

¹² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 224.

¹³ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009, s. 278.

¹⁴ Tamtéž, s. 279.

¹⁵ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 224.

¹⁶ SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 276.

¹⁷ HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin Advokacie.* 2009, č. 10, s. 47.

takové porušení či ohrožení může způsobit, ale měl a mohl o tom vědět, vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu.¹⁸

Trestní zákoník z roku 2009 stanovuje v § 13 odst. 2 zásadu, že k trestní odpovědnosti je třeba zavinění. Z toho lze vyvodit, že nezaviněné následky se nepřičítají. „K trestněprávní odpovědnosti za následek totiž nestačí, pokud ho pachatel jen způsobí (objektivní podmínka trestnosti), ale je nutno jej také zavinit (subjektivní podmínka trestnosti).“¹⁹

1.3 Dělení omylu v trestním právu

Základním rozlišením je, zda „pachatel jednající v omylu ... určité skutečnosti nezná (omyl negativní), nebo je naopak mylně předpokládá (omyl pozitivní).“²⁰ Rozpor pachatelova vědomí s objektivní realitou může nastat jak u skutkových okolností, tak u okolností právních. První situace nastane, pokud jednající např. neví, že si na recepci hotelu vzal cizí kufr místo svého, protože se jednalo o stejný model kufru od stejného výrobce (omyl skutkový). Druhý případ značí, že se jednající mylí ohledně skutečností právních, tedy pokud neví, že dané jednání je protiprávní z hlediska platné právní úpravy (omyl právní).²¹ Na základě těchto kritérií pak rozlišujeme čtyři základní typy omylu – omyl skutkový pozitivní či negativní a omyl právní, rovněž pozitivní či negativní.

Mezi zvláštní případy skutkového omylu patří omyl v předmětu útoku (*error in persona vel in objecto*), omyl v kauzálním průběhu (*aberrance*) a zvláštní případ omylu v kauzálním průběhu (*dolus generalis*). Nutno zmínit také skutkové omyly o okolnostech vylučujících protiprávnost, kde rovněž rozeznáváme omyl pozitivní i negativní.²² Prvně zmíněné zvláštní případy skutkového omylu však ve své práci řešit nebudu. Zabývá se jimi ale spousta autorů v rámci svých publikací o trestním právu, ale i v časopiseckých článcích.²³

Z jiného pohledu můžeme omyl dělit na kvalitativní (např. pachatel netuší, že souloží s dívkou, která je jeho sestra ve smyslu § 188 TrZ) nebo kvantitativní (pachatel se domnívá, že je v kradené peněžence nejméně 10 000 Kč, ale ve skutečnosti je tam jen 100 Kč).²⁴

¹⁸ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 224.

¹⁹ HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin Advokacie*. 2009, č. 10, s. 47.

²⁰ Tamtéž, s. 51.

²¹ Tamtéž, s. 51–52.

²² CHMELÍK: *Trestní právo hmotné...*, s. 135–139.

²³ Např. KRATOCHVÍL, Vladimír. Některé otázky zvláštních případů skutkového omylu. *Bulletin advokacie*, 1990, č. 2, s. 35–45; NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 246–247; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 203–204;

KRATOCHVÍL, Vladimír. Omyl v příčinné souvislosti a praxe. *Právo a zákonnost*, 1990, č. 6–7, s. 408–410.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 222 (Zavinění, úmysl).

A v neposlední řadě se „z hlediska trestní odpovědnosti rozlišuje omyl o podmínkách trestní odpovědnosti a omyl o podmínkách vyloučení trestní odpovědnosti (v obou případech negativní, pozitivní, skutkový, právní). Zásady posuzování omylu vycházejí ze subjektivní koncepce trestní odpovědnosti, tj. odpovědnosti za zavinění.“²⁵

Přitom se v teorii objevuje častý názor, že musíme pečlivě odlišovat omyl skutkový a omyl právní.²⁶ Vezměme si za příklad usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2007, sp. zn. 7 Tdo 1429/2006. Obviněný byl uznán vinným trestným činem vydírání, který spáchal tím, že zbraní ohrožoval poškozeného, který v domě obviněného nabízel telekomunikační služby. Obviněný bránil poškozenému v pohybu a zbraní mu mířil na tělo, jelikož měl za to, že je poškozený podvodník a tzv. „típař“, který do jeho domu přišel s úmyslem obhlédnout byty vhodné k následnému vykradení. Odvolací soud obviněného zprostil obžaloby s tím, že obviněný jednal ve skutkovém omylu, který vylučuje trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin, jelikož byl přesvědčen, že zadržuje pachatele trestné činnosti nebo tzv. típaře při přípravném jednání k páchání následné majetkové trestné činnosti. Podle odvolacího soudu tak měl obviněný nesprávnou představu o skutečnostech podmiňujících jeho trestní odpovědnost, když mylně předpokládal, že jednal se záměrem a v úmyslu postupovat v souladu se zákonem a zadržet osobu do předání policejnímu orgánu dle § 76 odst. 2 TrŘ. S tímto právním posouzením jednání obviněného odvolacím soudem se ale Nejvyšší soud neztotožnil.²⁷

„O skutkový omyl negativní, který by vyloučil trestní odpovědnost obviněného, by se totiž mohlo jednat pouze v případech, že by mylně považoval poškozeného za pachatele bezprostředně spáchaného trestného činu... Takovouto osobou však nemůže být ten, kdo zatím jedná jen ve formě přípravy k trestnému činu. Není přitom nutné, aby obviněný přesně znal znění tohoto ustanovení zákona. Postačí, že znal rozhodné skutečnosti, které vylučovaly možnost zakročit proti poškozenému způsobem upraveným v § 76 odst. 2 TrŘ. Obviněný se tak mylně domníval, že postupuje v souladu se zákonem a jeho jednání není trestné. Jednal tak v tzv. právním omylu negativním, kdy se ale uplatní zásada, že neznalost trestního zákona a toho, co je trestným činem, neomlouvá.“²⁸ Je ovšem třeba upozornit, že se jedná o rozhodnutí vydané za účinnosti minulého trestního zákona. Posuzování omluvitelnosti právního omylu se však s přijetím nového trestního kodexu výrazně změnilo, čímž se zabývám v kapitole 3.1.6. své práce.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 – 139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 222 (Zavinění, úmysl).

²⁶ Např. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: WoltersKluwer, 2010, s. 248; SOLNAR, *Systém českého trestního práva...*, s. 323.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2007, sp. zn. 7 Tdo 1429/2006

²⁸ Tamtéž.

Tento příklad uvádím hned na začátku, protože není vždy snadné rozpoznat, jestli se jedná o omyl skutkový, nebo právní, jestli je pojem definován v trestním zákoníku nebo jiném právním předpisu a podobně. Jak vidno, s tímto problémem se potýkají i soudy v rámci jejich rozhodovací praxe, nejen sami pachatelé trestných činů, pro které může být někdy složité rozpoznat nastalou situaci po právní stránce. Právě toto rozlišování je však důležité pro následné zhodnocení trestní odpovědnosti pachatele, jak jsme mohli vidět i na uvedeném příkladu.

Podívejme se na další zajímavý příklad z judikatury, a to usnesení ze dne 19. října 2005, sp. zn. 3 Tdo 848/2005, kde Nejvyšší soud rozhodl, že dovolatel J. Z., původně shledán trestně odpovědným za trestný čin krádeže podle § 247 odst. 2 TrZ 1961, neměl nést trestní odpovědnost, jelikož jednal v negativním skutkovém omylu o normativním znaku skutkové podstaty ohledně pojmu „cizí věc“. Zmíněný omyl však krajský soud ve svém rozhodnutí zaměnil s právním omylem o mimotrestních právních normách obecně. Dovolatel J. Z. totiž jako zhotovitel stavby vnikl do rozestavěného rodinného domu, odkud odcizil kotel, čtyři čerpadla a dvě žebříková koupelňová tělesa, za což byl shledán odpovědným za trestný čin krádeže. Klíčovou byla otázka výkladu a aplikace ustanovení § 542 odst. 1 obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“) ve vztahu ke smlouvě o dílo uzavřené mezi poškozenými jako objednateli a dovolatelem jako zhotovitelem stavby. Citované ustanovení § 542 odst. 1 obch. zák. zní: *Jestliže zhotovitel zhotovuje věc u objednatele, na jeho pozemku nebo na pozemku, který objednatel opatřil, objednatel nese nebezpečí škody na zhotovované věci a je jejím vlastníkem, jestliže smlouva nestanoví něco jiného.*

„Dovolatel specifikoval věci jím odvezené jako věci určené jen k přechodnému použití na stavbě objednatelů, nikoliv k jejich trvalé instalaci do stavby poškozených. To ale nemělo z hlediska ust. § 542 odst. 1 obch. zák. význam, protože nedošlo k takové dohodě mezi smluvními stranami. Jednostranné prohlášení či tvrzení dovolatele v tomto směru není právně relevantní... Dovolatelovu obhajobu bylo tedy namísto posuzovat jako omyl o normativním znaku skutkové podstaty krádeže. Zmíněný omyl o normativním znaku krajský soud ve svém rozhodnutí zaměnil s právním omylem o mimotrestních právních normách obecně, který však u dovolatele zároveň vyloučil, neboť příslušná obchodněprávní úprava mu musela být známa. Avšak právě proto, že tuto úpravu dovolatel znal, mohl subjektivně považovat předmětné věci za instalované jen provizorně, tedy za věci nikoliv cizí, nýbrž svoje. Objektivně se však jednalo o věci cizí, ačkoliv v době činu o této skutečnosti nevěděl. Mohl proto jednat v trestněprávně relevantním omylu negativním, a sice skutkovém, neboť jeho omyl se týkal zmíněného normativního znaku skutkové podstaty, jímž pojem „cizí věc“ v ust. § 247 trestního zákoníku

typicky je. Omyl o normativních znacích skutkových podstat trestných činů teorie standardně posuzuje právě podle zásad posuzování omylu skutkového.²⁹

„Zjištěný negativní skutkový omyl o podmínkách trestní odpovědnosti dovolatele za krádež vylučuje úmysl a vědomou nedbalost; nemusí se však dotýkat nedbalosti nevědomé. Jelikož však trestný čin krádeže je deliktem výlučně úmyslným, potom i případně zjištěná nevědomá nedbalost dovolatelova by byla právně irelevantní. Za trestný čin krádeže proto z důvodu nedostatku subjektivní stránky neměl být uznán trestně odpovědným.“³⁰

Na základě těchto příkladů bych chtěla demonstrovat, že otázka omylu v trestním právu je poměrně složitá, a tudíž kladně hodnotím legislativní zakotvení této problematiky do trestního zákoníku. Pouhé dovozování řešení případů omylu z pravidel o subjektivní stránce trestného činu je dle mého názoru nedostatečné a nepřehledné.

Proto bych chtěla podotknout, že úprava omylu na straně pachatele sice není v trestním kodexu úplná, ale je to alespoň první krok k přehlednější úpravě. Souhlasím tak s názorem, že „zavedení [legislativní úpravy] omylu si vynutil i společensky nežádoucí stav, kdy právní řád včetně trestněprávních předpisů je do značné míry chaotický, předpisy jsou roztržité, na sebe nenavazující, dochází k jejich častým změnám. Dochází tudíž k tomu, že v právu se zcela neorientují nejen občané a podnikatelé jako adresáti norem, nýbrž ani samotné orgány, které mají právo aplikovat. Za této situace by bylo nespravedlivé po občanech a po podnikatelích vyžadovat dokonalé právní znalosti a bezvýjimečně je presumovat.“³¹

Dále se v práci budu zabývat i úpravou omylu v trestním právu *de lege ferenda*, neboť je dle mého názoru třeba udělat ještě další kroky pro zlepšení přehlednosti této oblasti. V § 18 a 19 TrZ jsou dnes vymezeny jen některé druhy omylu a zbytek je ponechán na právní teorii a soudní judikatuře. Proto by bylo dle mého názoru vhodné rozšířit legislativní úpravu omylu o další ustanovení, a tudíž upřesnit zásady řešení případů omylu, na něž není v rámci odborné veřejnosti vždy totožný názor.

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2005, sp. zn. 3 Tdo 848/2005

³⁰ Tamtéž.

³¹ KUCHTA, Josef. K některým dílčím problémům nové úpravy hospodářských a majetkových trestných činů. In FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva (ed). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 121.

2 Omyl skutkový

Omyl skutkový je v trestním zákoníku zakotven v § 18 a svou zákonnou „...definicí navazuje na ustálenou koncepci skutkového omylu.“³² V praxi se pohled na problematiku skutkového omylu jak pozitivního, tak negativního příliš neruší, a proto se těmito typy nebudu obšírně zabývat.³³

Omyl skutkový v sobě zahrnuje omyl o skutkových okolnostech, které jsou znaky skutkové podstaty trestného činu, a dále znaky, které tvoří tzv. negativní podmínky trestnosti, tedy znaky okolností vylučujících protiprávnost.³⁴ „Neznalost uvedených skutečností musí mít vliv na trestní odpovědnost, především pokud jde o takové formy zavinění, které vyžadují vědomí pachatele o nich. To platí především o úmyslu přímém, u úmyslu nepřímého a vědomé nedbalosti stačí vědomí možnosti vyvolání těchto skutečností jednáním pachatele, k čemuž u nepřímého úmyslu přistupuje znak srozumění.“³⁵ Jednotlivé druhy omylu pak mají odlišný vliv na případnou trestní odpovědnost jednajícího.³⁶

2.1 Omyl skutkový negativní

„O skutkový omyl negativní jde tehdy, jestliže pachatel nezná nějakou okolnost patřící ke znakům trestného činu, nezná okolnost podmiňující jeho trestní odpovědnost.“³⁷ Tento omyl je legislativně zakotven v prvním odstavci § 18 TrZ, přičemž jeho následkem je vyloučení odpovědnosti za trestný čin úmyslný a trestný čin spáchaný z vědomé nedbalosti. Pro naplnění definice úmyslného zavinění či vědomé nedbalosti je totiž zapotřebí, aby pachatel věděl, že existence skutečností, které předpokládá trestní zákoník pro naplnění skutkové podstaty trestného činu, je alespoň možná.³⁸ Může se však jednat o případ, kdy pachatel danou skutkovou okolnost vědět měl a mohl vzhledem ke svým osobním poměrům a okolnostem případu. Proto by jednání pachatele mohlo být zhodnoceno jako nevědomé nedbalostní zavinění výsledku jeho

³² STOČESOVÁ, Simona. Pojetí omylu v rekodifikaci trestního práva hmotného. In GRIVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 77.

³³ Např. JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 248–250; NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 243–245; ŠÁMAL: *Trestní právo hmotné...*, s. 200–202; SOLNAR, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 305–307.

³⁴ SOLNAR, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Část obecná*. 1. vydání. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947, s. 83–84.

³⁵ SOLNAR, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 305.

³⁶ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 49.

³⁷ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 248.

³⁸ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 244.

jednání. Nevědomá nedbalost tedy může spočívat i v tom, že se jednajícím mýlil ve stavu věcí, nebo jej neznal.³⁹

Obdobným způsobem se posuzuje i negativní skutkový omyl o okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby, tedy o znacích trestných činů, které charakterizují kvalifikované skutkové podstaty, protože ustanovení § 18 odst. 1 TrZ obecně mluví o znacích trestného činu, aniž by z něj bylo zřejmé jakékoliv omezení, o které znaky se jedná.⁴⁰ „Jde-li o těžší následek, který musí být zaviněn úmyslně, nebo o jinou skutečnost, při níž je třeba, aby pachatel o ní věděl, pak omyl v takových skutečnostech vylučuje zavinění a pachateli nelze takové okolnosti přičítat k tíži. U ostatních okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, kdy stačí nedbalost, je třeba uvážit, zda omyl pachatele není složkou jeho nedbalosti.“⁴¹

Teoretické poznatky pak můžeme porovnat s rozhodovací praxí soudů. Nejznámější a téměř jediné soudní rozhodnutí řešící negativní skutkový omyl je případ myslivce, který střelbou způsobil ublížení na zdraví jiné osobě, jelikož se domníval, že je v keři zvěř, a ne lidská bytost. Pachatel tak spáchal trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti. Nevědomá nedbalost spočívala v tom, že pachatel zpozoroval za snížené viditelnosti psa, který se choval klidně a nehledal ani nepronásledoval zvěř, což muselo vést pachatele k úvaze, že v blízkosti psa je člověk, vedoucí daného psa.⁴²

V judikatuře se tedy mnoho případů negativního skutkového omylu nevyskytuje. Většinou soudy zhodnotí, že se v daném případě o omyl pachatele nejedná. Přesto někdy narážíme na snahu pachatelů obhájit své jednání negativním skutkovým omylem. Často se tak děje v souvislosti s případy znásilnění, kdy pachatel tvrdí, že vnímal nesouhlas ženy jako nesouhlas předstíraný.

Nejvyšší soud ČR se například zabýval případem, kdy obvinění ve skladě vykonali soulož na poškozené, která byla hodnocena jako osoba mentálně defektní trpící snížením rozumových schopností do úrovně dolní debility, a z toho důvodu nevyjádřila intenzivnější obranu ani odpor proti jednání obviněných. Nejvyšší soud proto judikoval, že „kdyby se obviněný vzhledem k menší intenzitě odporu ženy, se kterou má v úmyslu souložit, domníval, že jde o odpor jen předstíraný a že ve skutečnosti žena s pohlavním stykem souhlasí, šlo by o skutkový omyl negativní spočívající v nevědomosti obviněného o okolnostech naplňujících znaky trestného činu znásilnění a byla by tím vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin.

³⁹ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 51.

⁴⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 307.

⁴¹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 249.

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. května 1983, sp. zn. 1 Tz 18/83

Odpovědnost pachatele však není vyloučena, jestliže napadená žena vyvíjí méně intenzivní odpor vzhledem k opožděnému vývoji své osobnosti a pachateli je tento stav ženy znám.⁴³

Dalším příkladem, kdy obviněný neuspěl se svojí obhajobou postavenou na negativním skutkovém omylu ohledně souhlasu ženy s pohlavním stykem, je případ gynekologa, který zneužil snížené obranyschopnosti pacientky zapříčiněné tím, že se nacházela na gynekologickém křesle, k vykonání (byť velmi krátké) soulože. Jakmile si obviněná uvědomila pravý stav věcí, ihned z gynekologického křesla seskočila. Nejvyšší soud ČR proto zhodnotil, že „ve stavu bezbrannosti ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 TrZ 1961 se může ocitnout i pacient, na kterém lékař provádí takový zákrok, který ho způsobem provedení zásadně omezuje v možnosti zaznamenat jednání lékaře a přiměřeně na něj reagovat. Jestliže lékař za této situace vykoná na pacientovi pohlavní styk, naplní tím zákonný znak zneužití bezbrannosti. Proto negativní skutkový omyl pachatele trestného činu znásilnění nelze dovozovat pouze ze skutečnosti, že poškozená osoba nevyjádřila svůj nesouhlas s pohlavním stykem jen z důvodu své fyzické či psychické bezbrannosti, v níž se nacházela v době spáchání činu a do které ji záměrně uvedl pachatel.“⁴⁴

Při posuzování obdobných situací je třeba se velmi pečlivě zaměřit na okolnosti spáchání trestného činu, které by mohly prokázat, zda žena jednala tak, že si pachatel mohl její chování důvodně vyložit jako souhlasné, nebo naopak indicie prokazující, že pachatel chtěl mít se ženou pohlavní styk bez ohledu na její souhlas. Je nutno brát ohled i na dobrou víru pachatele v souhlas ženy, s níž chce mít pohlavní styk, ovšem ve výše zmíněných případech bylo zjevné, že žena k takovému jednání svolit nechtěla.

V prvním případě by se o negativní skutkový omyl mohlo jednat pouze v případě, pokud by pachatelé nevěděli o psychickém vývoji poškozené, a tudíž by se mohli domnívat, že je odpor jen předstíraný vzhledem k jeho nízké intenzitě a že dívka s pohlavním stykem souhlasí. Pro posouzení, zda pachatelé o jejím opožděném vývoji věděli a zda byla vyloučena jejich vědomost podstatných skutkových okolností případu (tedy že dívku k souloži donutili proti její vůli), je třeba zkoumat duševní stav obviněných, aby bylo možné posoudit, do jaké míry si mohli být vědomi, že intenzita odporu poškozené bude nižší. Teprve po závěrech ve znaleckém posudku z oboru psychiatrie a psychologie ohledně všech pachatelů by bylo možné zjistit, zda obvinění nevycházel z předpokladu, že odpor poškozené není míněn vážně, tedy zda nešlo o negativní omyl.⁴⁵

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. ledna 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. srpna 2011, č. j. 3 Tdo 929/2011 – 37

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. ledna 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

Druhý případ byl Nejvyšším soudem zhodnocen jako trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 TrZ 1961, jelikož pachatel zneužil bezbrannost své pacientky a vykonal na ní soulož spočívající ve spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Trestný čin byl spáchán v přímém úmyslu dle § 4 písm. a) TrZ 1961, jelikož pachatel chtěl způsobem v trestním zákoně uvedeným porušit zájem chráněný trestním zákonem, kterým je právo na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě, a nenacházel se tak v negativním skutkovém omylu ohledně souhlasu jeho pacientky s popsaným činem.⁴⁶

2.2 Omyl skutkový pozitivní

Za skutkový omyl pozitivní můžeme označit situaci, kdy se „osoba domnívá, že existují všechny znaky podmiňující její trestní odpovědnost, ale ve skutečnosti některý znak chybí. Pozitivní omyl je vlastně opakem omylu negativního. Pachatelovo vědění obsahuje některé představy, jimž neodpovídá žádná skutečnost.“⁴⁷ Takové jednání se posuzuje jako pokus podle § 21 TrZ, případně jako příprava podle § 20 TrZ.⁴⁸

Stejným způsobem se postupuje v případě pozitivního skutkového omylu o okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby (§ 18 odst. 3 TrZ) za předpokladu, že je zákonem vyžadován úmysl ve vztahu k takovým okolnostem. Mluvíme tak o omylu ohledně znaku kvalifikované skutkové podstaty a pachatel by v takovém případě byl odpovědný za pokus trestného činu podle přísnější právní kvalifikace. Naopak pokud se pachatel mylí ohledně existence znaku mírnější skutkové podstaty (§ 18 odst. 2 TrZ), bude odpovídat za spáchání tohoto mírnějšího trestného činu, ovšem za předpokladu, že se nejedná o trestný čin spáchaný z nedbalosti. Pokud by totiž pachatel o určitých okolnostech vědět měl a mohl, byl by dán negativní skutkový omyl pachatele, který by byl základem jeho nevědomé nedbalosti – ta totiž může spočívat v tom, že stav věcí neznal nebo se o něm mylil. Takový omyl pak zakládá trestní odpovědnost pachatele za nedbalostní trestný čin.⁴⁹

Nutno podotknout, že „výslovná úprava téhož omylu o znaku základní skutkové podstaty chybí. Ovšem za využití logického výkladu § 18 odst. 3 *a maiore* (je-li trestný pokus přísnějšího deliktu) *ad minus* (musí být trestný i pokus jeho základního případu) se můžeme spolehlivě opřít o toto ustanovení i při řešení ... [popsaného] případu. Pokud by byl takovýto výklad odmítnut,

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. srpna 2011, č. j. 3 Tdo 929/2011 – 37

⁴⁷ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 249.

⁴⁸ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 245.

⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 308.

vedlo by to k beztrestnosti pokusů na úrovni základních skutkových podstat trestných činů, což nemá v trestním zákoníku oporu.⁵⁰

Jak již bylo řečeno výše, jednání v pozitivním skutkovém omylu se principiálně posuzuje jako pokus trestného činu. To však neznamená, že pachatel musí být vždy trestně odpovědný za pokus – pokud totiž vezmeme v úvahu podmínky akcesority účastenství, pak se dané jednání účastníka může posuzovat pouze jako příprava trestného činu. Někdy tak může dojít i k situaci, že účastník na trestném činu nebude vůbec trestně odpovědný, a to za situace, že se nebude jednat o zvlášť závažný zločin. Tyto poznatky si demonstrujeme na příkladu z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu.

Jedná se o případ pozitivního skutkového omylu účastníka, který se domníval, že se jako pomocník účastní trestného činu pojistného podvodu. Ve skutečnosti však majitel vozidla spáchat tento pojistný podvod nechtěl, a tudíž ke spáchání žádného trestného činu nedošlo. Podle znaleckého posudku byla cena vozidla nejméně 226 000 Kč. Trestným činem podvodu, jehož budoucí spáchání si obviněný představoval, tedy mohla být způsobena škoda zakládající znak „značná škoda“ ve smyslu ustanovení § 250 odst. 3 TrZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2001. Tento trestný čin je proto nutno s ohledem na horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody osm let považovat za zvlášť závažný trestný čin ve smyslu ustanovení § 41 odst. 2 TrZ 1961, u kterého je trestná i příprava podle § 7 odst. 1 TrZ 1961.⁵¹

Proto Nejvyšší soud judikoval, že „v případě pozitivního omylu účastníka – mylně se domníval, že jsou zde znaky trestného činu, na němž se účastní, ač tomu tak nebylo, neboť osoba, o níž se domníval, že spáchá trestný čin, jej ve skutečnosti spáchat nechtěla a ani nemohla – je třeba i při hodnocení právních otázek souvisejících s akcesoritou účastenství důsledně vycházet z toho, že trestná činnost se odehrála pouze v představě účastníka. V takovém případě účastenství nemůže s ohledem na akcesoritu vyjádřenou v ustanovení § 10 odst. 1 tr. zák. překročit stadium přípravy trestného činu ve smyslu § 7 odst. 1 tr. zák.“⁵²

Pokud tedy trestný čin domnělého hlavního pachatele nebyl spáchán a nedošlo ani k pokusu o něj, může být účastník na tomto domnělém trestném činu trestně odpovědný pouze za přípravu.

2.3 Skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

V rámci skutkového omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost opět rozlišujeme jeho pozitivní a negativní formu. Co se pozitivní formy týče, jde o případy, kdy pachatel mylně

⁵⁰ KRATOCHVÍL: *Trestní právo hmotné...*, s. 310.

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. ledna 1996, sp. zn. 2 Tzn 33/95

⁵² Tamtéž.

předpokládá existenci okolností, které by vyloučily protiprávnost jeho jednání. Typicky se jedná o případy tzv. putativní nutné obrany či putativní krajní nouze, kdy se pachatel nesprávně domnívá, že je napaden nebo mu přímo hrozí nebezpečí, a je proto oprávněn zasáhnout a bránit se i prostředky, které trestní právo jinak považuje za nedovolené. Pozitivní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost má stejný význam jako negativní skutkový omyl, a tudíž je vyloučeno shledání pachatele odpovědným za úmyslný trestný čin, ale není vyloučena trestní odpovědnost za nedbalostní spáchání trestného činu. Na rozdíl od negativního omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost je pozitivní forma takového omylu zakotvena přímo v trestním zákoníku, a to ve čtvrtém odstavci § 18 TrZ.⁵³

Druhá zmíněná forma omylu spočívá v tom, že se pachatel domnívá, že svým jednáním naplňuje znaky jednání protiprávního, ač tomu tak není, jelikož jsou zde dány určité okolnosti, které ve skutečnosti ospravedlňují pachatelovo jednání, aniž by o tom sám pachatel věděl. Příkladem může být jednání pachatele, který z nenávisti zastřelí svého souseda, ovšem netuší, že v době střelby se soused shodou okolností právě chystal usmrtit i jeho samotného, protože mu již dlouhou dobu dlužil peníze. Jednání pachatele ovlivněno takovým typem omylu vyvolává stejné právní důsledky jako skutkový pozitivní omyl, a bude tudíž posouzeno jako pokus trestného činu. Přitom se ohlíží i na společenskou škodlivost takového jednání, která je zakotvena v § 12 odst. 2 TrZ.⁵⁴

Zajímavé však je, že v teorii není pohled na negativní typ tohoto omylu úplně jednoznačný. Porovnejme tři různé pohledy, které nám nabízejí autoři v rámci jejich trestněprávních publikací. Pohled Jiřího Jelínka⁵⁵ jsem uvedla již na začátku v rámci vysvětlení základní charakteristiky skutkového omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost. Vladimír Kratochvíl naopak zastává názor, že „nezná-li pachatel skutkové okolnosti např. nutné obrany (§ 29 TrZ), znamená to, že bude plně trestně odpovědný za to, co spáchal, resp. spáchat chtěl (dokonané úmyslné ublížení na zdraví nebo způsobilý pokus o ně).“⁵⁶ Pokud skutečně došlo k takovému následku, znamená to, že v podstatě ani nešlo o omyl pachatele, protože způsobil přesně to, co subjektivně zamýšlel – tedy ublížil na zdraví jiné osobě, a proto by měl být pachatel plně trestně odpovědný za následek, který způsobil svým vědomým jednáním. Podmínky pro nutnou obranu, případně krajní nouzi jsou zde dány jen objektivně, aniž by o nich pachatel věděl, a proto nemohou pachateli svědčit,

⁵³ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 250.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Shodně uvádí též ŠÁMAL, Pavel. *Judikatura k omylu v trestním právu. Soudní rozhledy*, 1998, roč. 4, č. 10, s. 255; NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 245–246; SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 320 – 321; ŠÁMAL: *Trestní právo hmotné...*, s. 202–203.

⁵⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 274–275.

jelikož by profitoval jen z náhody.⁵⁷ „Fakt, že pachatel o podmínkách nutné obrany nevěděl, by se tedy měl projevit v tom, že se mu daná okolnost nezapočítá k dobru ani objektivně.“⁵⁸

Třetí pohled je spíše zajímavým srovnáním s minulostí, jelikož jej představuje Jaroslav Kallab, který napsal knihu, na kterou se zde odkazují, již v roce 1935. Kallab zastává názor, že „negativní omyl co do okolnosti trestnost (protiprávnost) vylučující, tj. neví-li pachatel, že tu taková okolnost je, jde o beztrestný putativní delikt, poněvadž ve vnějším světě se neudálo nic trestného.“⁵⁹

Osobně se nejvíce kloním k názoru Vladimíra Kratochvíla, že by pachateli neměla svědčit náhoda spočívající v existenci podmínek nutné obrany či krajní nouze v době páchání činu pachatele, jelikož jeho subjektivní představa je totožná s nastalou realitou – došlo k následku, který si pachatel představoval a který chtěl způsobit. Touto problematikou se zabýval i Vít Klapal,⁶⁰ s jehož názory se však neztotožňuji. Zastává většinový postoj k probírané problematice a své názory demonstruje mimo jiné na příkladu střelby pachatele na člověka, kdy ovšem pachatel netuší, že jeho oběť byla již dávno před střelbou mrtvá. Vyjadřuje názor, že pachatel profituje z náhody i u pozitivního skutkového omylu, jelikož objekt trestného činu pachatele objektivně neexistuje, což se započítává k dobru pachatele. Uvedená situace by byla posouzena jako nezpůsobilý pokus trestného činu, což je podle Klapala správné řešení i pro případy negativního skutkového omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost.⁶¹ Autor však důsledně nezohledňuje rozlišení případů zakládajících ony dva typy omylu, které porovnává ve svém článku a z nichž vyvozuje stejné následky. V posledně uvedeném příkladu se jedná o nezpůsobilý pokus trestného činu vraždy z důvodu nezpůsobilosti předmětu útoku – „útok pachatele vůči určité osobě... nemůže v daném případě vést k dokonání trestného činu, ač jinak by mohla být taková osoba... způsobilým předmětem trestného činu.“⁶² Naopak u příkladu, kdy pachatel střílí na oběť, která ale shodou okolností střílí ve stejném okamžiku na pachatele, se nemůže jednat o nezpůsobilý pokus, jelikož pachatel úmyslně střílí na živého člověka, a způsobí tak jeho smrt. Dle mého názoru není správné, aby profitoval jen z náhodné skutečnosti, že byl v okamžiku páchání trestného činu rovněž ohrožován na životě, o čemž ale neměl tušení. Proto by měl být pachatel odpovědný buď za dokonání trestného činu (v případě smrti oběti), nebo za způsobilý pokus tohoto

⁵⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 274–275.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Melantrich, 1935, s. 59–60.

⁶⁰ KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 5, s. 112–116.

⁶¹ Tamtéž, s. 113.

⁶² ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 – 139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 638 (Upuštění od potrestání); ŠÁMAL, Pavel. Judikatura k omylu v trestním právu. *Soudní rozhledy*, 1998, roč. 4, č. 10, s. 253.

trestného činu. Tento názor vyvozují z přesvědčení, že pachatel chtěl způsobit následek, který trestní právo označuje za „špatný“. Je zde tedy dána určitá škodlivost, proti které trestní právo bojuje a snaží se jí zabránit. I z toho důvodu nepovažují zhodnocení situace jako nezpůsobilého pokusu za vhodné.

3 Omyl právní

„Poněvadž je pochybné a sporné, do jaké míry je složkou zavinění vztah k protiprávnosti, je rovněž nauka o právním omylu daleko složitější a spornější než nauka o omylu skutkovém, kde je dosah skutečností zahrnutých zaviněním určován celkem jednoznačně.“⁶³

Jak již bylo řečeno, právní úprava omylů není komplexní – v případě omylu právního je v TrZ zakotven pouze negativní právní omyl. V rámci své práce se ale zaměřím i na pozitivní právní omyl nezakotvený legislativně, aby zde byla problematika omylu vystižena komplexně.

3.1 Omyl právní negativní

Jeho podstatou je omyl o trestnosti a protiprávnosti činu, tedy mylná představa o obsahu a významu právních norem.⁶⁴ Pro tento druh omylu si nechávám v rámci kapitol o jednotlivých druzích omylů největší prostor, protože se jedná o problematiku velmi zajímavou a dá se říct, že do určité míry i kontroverzní.

„Zásadní změnou oproti dřívějšímu pojetí je ustanovení § 19 TrZ, které upravuje negativní omyl právní. Trestní zákoník na první pohled opouští dosavadní chápání právního omylu v českém trestním právu.“⁶⁵ Je to z důvodu, že se dlouhá léta mělo za to, že neznalost zákona neomlouvá, ale s novým trestním kodexem došlo ohledně neznalosti zákona ke změně pohledu. Zásadní novinka přichází v podobě omluvitelného právního omylu, z čehož především vyplývá, že se při posuzování negativního právního omylu nebude automaticky aplikovat zásada, že pachatele neomlouvá jeho neznalost zákona. Trestní zákoník totiž stanovuje, že osoba nejedná zaviněně, pokud neví o protiprávnosti svého činu a tohoto omylu se nemohla vyvarovat. Otázkou je, co vedlo zákonodárce k takové změně.

3.1.1 Historický exkurz

Pokud zabrousíme více do minulosti, zjistíme, že již římské právo vidělo nutnost v rozlišení omylu právního a omylu faktického s tím, že „právní omyl zpravidla neomlouvá, ne snad proto, že by bylo snazší znáti právo, než faktum, ale proto, že zákon má se použití na lidská jednání a má upravovati jejich účinky, aniž by bylo vyhledávati, byl-li stranám znám, či nic, byl-li jimi dobře či špatně vykládán: jinak by strany napařád říkaly, že neznaly právo nebo by vykládaly ve svůj prospěch normy jim nepříznivé nebo pochybné.“⁶⁶ Tato starořímská

⁶³ SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 319.

⁶⁴ SOLNAŘ: *Základy trestní odpovědnosti...*, s. 308.

⁶⁵ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 113.

⁶⁶ BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vydání. Brno: ČS. A. S. Právník v Brně, 1932, s. 113.

zásada „neznalost zákona neomlouvá“ poté platila na území dnešní České republiky ještě dlouhá léta.

Přeskočíme-li do dob počátků vzniku samostatného Československa, zjistíme, že úprava omylu v trestním právu pramení z právního řádu Rakouska-Uherska. Na základě čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, totiž došlo k převzetí jeho právního řádu tím, že bylo stanoveno: „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“⁶⁷ Nadále tak zůstal v platnosti i zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Ten výslovně upravoval negativní formu omylu jak skutkového, tak právního. Co se právního omylu týče, bylo stanoveno: „Neznalostí zákona tohoto o zločinech nikdo se nemůže omlouvat.“⁶⁸ V druhém dílu, o přečinech a přestupcích, bylo stanoveno stejné pravidlo, a to dokonce hned v prvním ustanovení tohoto dílu. K tomu Kallab dodává, že tato ustanovení § 3 a § 233 se vztahují nejen na to, pokud se pachatel mýlí ohledně trestnosti svého činu, ale i na jeho protiprávnost. Je to z důvodu, že naše trestní právo nevyžaduje k úmyslu vědomí protiprávnosti.⁶⁹

Tato podoba trestního práva přetrvala na území československého státu přes nacistickou okupaci, jelikož snahy o reformu trestního práva byly zmařeny mnichovskou tragédií. Stejný stav proto trval až do roku 1950, kdy byl vydán nový trestní zákon.⁷⁰ Ten byl postaven na klasické zásadě „bez viny není trestu“, což zachycovala úprava v počátečních ustanoveních kodexu, ale problematika omylu se řešila pouze dle teorie. V otázce řešení právního omylu však nenastala výraznější změna, jelikož se pravidlo „neznalost zákona neomlouvá“ uplatňovalo i nadále.⁷¹

Podobný přístup zaujal i trestní zákon z roku 1961, který u nás platil až do konce roku 2009 (samozřejmě po rozsáhlých novelizacích). Ani v době účinnosti socialistického trestního zákona č. 140/1961 Sb. nebyla otázka omylu zcela přehledná, neboť se omyl stále dovozoval z ustanovení o zavinění a z ustanovení o pokusu. Absence právní úpravy vyvolávala teoretické, a tudíž i praktické nejasnosti. Dokonce ani rozhodnutí soudů ohledně této otázky nebyla shodná.⁷²

⁶⁷ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

⁶⁸ Tamtéž, § 3.

⁶⁹ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Melantrich, 1935, s. 58.

⁷⁰ SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 48–49; FENYK, Jaroslav. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*, 2006, č. 6, s. 10.

⁷¹ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/1950 Sb., trestní zákon. [online]. psp.cz, [cit. 25. ledna 2016]. Dostupné na: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_08.htm.

⁷² NEZKUSIL, Jiří a kol. *Československé trestní právo. Svazek I. Obecná část*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1976, s. 108–109.

Československé trestní právo uznávalo presumpci znalosti zákona,⁷³ a tedy platilo, že právní omyl jak o trestních, tak o mimotrestních normách znamenal trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin. Pro právní normy, na které trestní zákon odkazoval, nebo kterých se dovolával v ustanoveních s tzv. blanketní dispozicí, se uplatňovala stejná pravidla jako pro znalost právních norem zakotvených přímo v trestním zákoně, a tedy že neznalost zákona, až na odůvodněné výjimky, neomlouvá.⁷⁴

Dále se odlišoval právní omyl o mimotrestních normách, které obsahovaly tzv. normativní znak. Jednalo se o normy, jichž se sice trestní zákon nedovolával, ale jejich obsah určoval některý znak skutkové podstaty trestného činu, například povinnost vyživovat jiného, daň, poplatek atd. Takový omyl se posuzoval stejně jako negativní skutkový omyl, ale o tom podrobněji dále, jelikož stejná úprava byla převzata i do dnešního trestního kodexu.

3.1.2 Komparace historického a dnešního pojetí negativního právního omylu

Jak je vidno, negativní právní omyl byl v minulosti řešen plošnou aplikací zásady „ignorantia iuris neminem excusat“, což ale příliš nekorespondovalo se zásadou trestní odpovědnosti jen v případě zaviněného jednání. Tyto závěry potvrzuje i judikát č. 32/59 Sb. rozh. tr. Jedná se o případ obviněné, která byla obviněna ze spáchaní devizového trestného činu a obhajovala se tím, že neznala předmětné zákony. Její neznalost se vztahovala na ustanovení, na které se odvolával trestní zákon (blanketní norma trestního zákona) – bylo tedy třeba jej brát jako znak trestného činu. Soud zde vyslovil názor, že taková neznalost není skutkovým omylem, který by bylo třeba uvážít z hlediska zavinění, nýbrž je omylem právním, a proto není třeba se z hlediska zavinění takovou okolností zabývat. Z toho důvodu je nerozhodná obhajoba obžalované, že neznala předpisy devizového zákona.⁷⁵

Pro omluvitelný právní omyl, který by vylučoval trestní odpovědnost pachatele, tak nebylo v minulých trestněprávních úpravách místo, a proto ani nebyla potřeba rozlišovat mezi omylem o trestnosti a omylem o protiprávnosti činu. Důsledky obou omylů byly stejné a ani jeden z nich nebyl zohledněn v otázce trestní odpovědnosti pachatele. Naopak nyní se tyto dva typy omylů odlišují, i když na ně mezi odbornou veřejností není jednotný pohled (viz výklad dále). I přesto můžeme tvrdit, že současná právní úprava je příznivější pro pachatele jednajícího v omylu ohledně protiprávnosti činu díky jeho možné omluvitelnosti. Požadavky na znalost

⁷³ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1972, s. 244–245.

⁷⁴ NEDOROST, Libor, OTOUPALÍKOVÁ, Jana. *Trestní odpovědnost jako odpovědnost za vlastní zavinění a omyl pachatele* [online]. kn.cz, 5. listopadu 2002 [cit. 5. listopadu 2015]. Dostupné na <<http://www.kn.cz/clanek/trestni-odpovednost-jako-odpovednost-za-vlastni-zavineni-omyl-pachatele>>.

⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. dubna 1959, sp. zn. 4 Tz 9/1959

právních norem pachatelem již nejsou tak přísné, a pokud soud shledá, že se pachatel nebyl schopen se takového omylu vyvarovat, bude to znamenat, že neponese trestní odpovědnost.

Co tedy vedlo zákonodárce k takové změně? Předně enormní změna poměrů a krok vpřed co se rozvoje společnosti týče. Smlouva, k jejímuž uzavření se v dřívějších dobách podala ruka na znamení souhlasu a porozumění podmínek na obou stranách, se změnila přes písemnou úpravu obsahem na jeden list až k dnešní podobě desetistránkových lejster. Výrazná změna nastala také v počtu ustanovení právních předpisů, což můžeme porovnat na přiloženém grafu:⁷⁶

Ústavní soud k nastalé situaci v jednom ze svých nálezů uvádí: „Orientace adresáta právní normy v právním řádu se tak bez použití přístrojů informačních technologií stává zcela nemožnou. Přitom je zřejmé, že bez možnosti používání těchto systémů se dnes již v právním řádu České republiky nelze vyznat, a tak se problematizuje uplatnění obecné zásady právní, podle které neznalost zákona neomlouvá. Právo se tak stává pro své adresáty zcela nepředvídatelné.“⁷⁷ Tato nepřehledná situace podle mého názoru vedla zákonodárce k zamyšlení nad zmíněnou zásadou a následně k její modifikaci. Ano, stále platí, že nedůvodná neznalost zákona neomlouvá, ale pokud se najde případ, na který se omluvitelnost vztahuje, neměl by být pachatel trestně odpovědný, jelikož nechtěl porušit hodnoty, které trestní právo chrání.

⁷⁶ GOLA, Aleš. *Projekty e-Sbírka a e-Legislativa: Elektronizace tvorby práva a přístupu k právu (prezentace)* [online]. issz.cz, 3. dubna 2012 [cit. 27. ledna 2016]. Dostupné na:

http://www.issz.cz/archiv/2012/download/prezentace/gola_mvcr.pdf.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06

3.1.3 Znaky negativního omylu právního

V účinném trestním kodexu je negativní právní omyl definován jako „absence vědomí protiprávnosti činu v okamžiku jeho spáchání.“⁷⁸ Jedná se tedy o situaci, kdy „pachatel neví, že jeho jednání naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, tedy domnívá se, že jeho jednání neporušuje trestní zákon a není trestně postižitelné. Přitom je tomu právě naopak a pachatel ve skutečnosti páchá trestný čin.“⁷⁹ Z toho plyne, že pachatel ví, co činí, a zná podstatné skutkové okolnosti, ale myslí si, že je takové jednání dovoleno.

Pojetí právního omylu negativního ovšem není tak jednoduché, jak by se na první pohled mohlo zdát. Pokud někdo jedná v takovém omylu, může být trestně odpovědný, ale také nemusí – záleží na povaze právního omylu. Současná koncepce je založena na neznalosti nebo mylné interpretaci norem obecně závazných právních předpisů. Jestli sem spadají i normy práva trestního, budu dále podrobněji zkoumat ve své práci. Shoda ale panuje ohledně toho, že sem řadíme normy mimotrestní, které jsou relevantní pro trestněprávní posouzení.⁸⁰ U norem mimotrestních je dále třeba zkoumat, jestli na ně trestní zákoník odkazuje, či nikoliv. Pokud ano, budou spadat do kategorie norem, jejichž neznalost se bude řešit podle stejných zásad jako pro posuzování omylu o protiprávnosti činu podle § 19 odst. 1 TrZ.⁸¹ Zvláštním způsobem je řešena otázka omylu ohledně protiprávnosti činu, který vychází z mimotrestních právních předpisů, jichž se trestní zákoník nedovolává. Jedná se o negativní právní omyl o tzv. normativních znacích skutkové podstaty trestného činu.⁸² „Například pokud se pachatel mylně domnívá, že již došlo k převodu vlastnického práva k určité věci na jeho osobu a on tuto věc například zničí, a tím užije oprávnění vyplývající z jeho (domnělého) vlastnického práva, nejedná v omylu o protiprávnosti svého jednání (není zásadně protiprávní zničit vlastní věc), ale v negativním omylu skutkovém.“⁸³ Další příklad můžeme nalézt v rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 5 Tz 26/1976, kde bylo judikováno, že pokud dojde ke zbavení rodičovských práv (§ 44 odst. 3 zákona o rodině), rodič musí i nadále plnit svou vyživovací povinnost vůči dítěti. Neděje-li se tak, naplňuje jednání rodiče skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 TrZ 1961. Pojem „zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného“ v ustanovení § 213 odst. 1 TrZ 1961 je tzv. normativním znakem skutkové podstaty. Právní omyl ohledně takového znaku se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu.⁸⁴

⁷⁸ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 113.

⁷⁹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 252.

⁸⁰ ŠÁMAL: *Trestní právo hmotné...*, s. 204.

⁸¹ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 113.

⁸² SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 141 (Omyl právní).

⁸³ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 98.

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. září 1976, sp. zn. 5 Tz 26/1976

Normativními znaky skutkové podstaty jsou tedy pojmy převzaté z jiného právního předpisu vyjadřující právní institut či právní vztah, a proto postačí z hlediska zavinění znalost skutkových okolností, které jsou rozhodné pro naplnění tohoto znaku, i když se jedná o pojem právní.⁸⁵ Může jít dále např. o pojmy „cizí“ nebo „veřejná listina“, přičemž je důležitý jejich právní význam. Pokud skutková podstata trestného činu obsahuje takový znak, je třeba, aby se zavinění vztahovalo i na něj. Postačí však, pokud má pachatel jen laickou představu o takovém znaku (je si vědom, co značí a jaký je jeho obvyklý význam).⁸⁶

3.1.4 Omyl o trestnosti a omyl o protiprávnosti činu

Problematickou otázkou je, jestli se ustanovení § 19 TrZ vztahuje i na omyl o trestněprávních normách, které jsou zakotveny přímo v trestním zákoníku. Autoři publikací zabývající se trestním právem se totiž neshodují, zda by se měl rozlišovat omyl ohledně norem trestních a mimotrestních. Většinovým názorem je, že negativní právní omyl o trestnosti činu pachatele neomlouvá. Mluvíme zde o omylu, který se vztahuje jak na obsah trestních norem obsažených v trestním zákoníku nebo jiném trestním zákoně, tak na trestní normy v jejich přímých i nepřímých novelách.⁸⁷ Téměř žádný z autorů zastávajících zmíněný názor však neuvádí bližší argumenty pro jeho podporu či vysvětlení, a dochází tak jen k holému konstatování, že „omyl o trestnosti činu pachatele neomlouvá.“ Výjimku představuje V. Kratochvíl, který jako jeden z mála nabízí ve své učebnici argumenty pro vysvětlení svého postoje. Jeho názory blíže rozebírám v podkapitole 3.1.5.

Další skupina autorů zastávajících názor opačný tvrdí, že i případ omylu ohledně trestnosti určitého činu spadá pod ustanovení § 19 TrZ, a pachatel, nemohl-li se omylu vyvarovat, nejedná zaviněně.⁸⁸ Jelikož trestní zákoník definuje situaci pachatele nacházejícího se v negativním právním omylu jako nevědomost o protiprávnosti jeho činu, pak je nutno podotknout, že „pro vědomí protiprávnosti postačí, že pachatel ví, že jeho jednání je v rozporu s určitou právní normou, bez ohledu na to, zda jde o normu trestní či mimotrestní (civilní,

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 268 (Omyl právní).

⁸⁶ Tamtéž, s. 270.

⁸⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 269 (Omyl právní); SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 140–141 (Omyl právní); KRATOCHVÍL: *Trestní právo hmotné...*, s. 310–316; STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 96.

⁸⁸ Srov. JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 253–254; CHMELÍK: *Trestní právo hmotné...*, s. 139–140; NOVOTNÝ, Oto. O pojmu trestného činu, jeho skutkové podstatě a jeho protiprávnosti. In VANDUCHOVÁ, Marie, HORÁK, Jaromír (ed). *Na křižovatkách práva*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 237; HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*. 2010, č. 6, s. 7; KUČHTA, Josef. Právní úprava a pojmání právního omylu od doby Jaroslava Kallaba po současnost. In MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 68–75.

obchodní či správní).⁸⁹ Kuchta dále k podpoře tohoto názoru uvádí, že posuzování právního omylu prvně uvedeným způsobem „je velmi komplikované především při řešení otázky, které normy jsou trestní a které mimotrestní... [Proto se podle prvního pohledu] jeví rozlišování mezi omyly o trestních a mimotrestních normách jako poněkud nespravedlivé a dochází pak k situacím, kdy pachatel trestného činu, jenž se mylí z vážného důvodu o normách trestních, je vždy znevýhodněn vůči tomu, kdo jedná pouze v omylu o normách mimotrestních.“⁹⁰

Je také zajímavé porovnat, co uváděla původní důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku: „*Navrhovaná úprava omylu se dotýká (1) trestněprávních norem obsažených v trestním zákoně, jakož i (2) norem, jichž se tento zákon dovolává coby norem mimotrestních.*“⁹¹ Po připomínkovém řízení se však text důvodové zprávy změnil tímto způsobem: *Navrhovaná úprava omylu se dotýká protiprávnosti jako znaku trestného činu ve smyslu § 13, včetně protiprávnosti vyplývající z norem, jichž se trestní zákon dovolává coby norem mimotrestních. Ohledně vlastního popisu znaků trestných činů v trestním zákoně se uplatní zásada „neznalost trestního zákona neomlouvá.“*⁹²

Osobně nepovažuji takové rozdělení za vhodné, protože z důvodové zprávy dále vyčteme, že protiprávnost by se měla dovozovat z právního řádu jako celku, kam můžeme nepochybně zařadit i normy práva trestního. Nevidím důvod, proč by se měl právní omyl zakotvený v § 19 TrZ vztahovat pouze na určitou část právních norem. Nedošlo by totiž téměř k žádnému posunu oproti minulé právní úpravě, nebo jen k drobnému, což ale není úměrné vzhledem k obrovskému rozvoji společnosti a s tím související potřebou legislativně zakotvit řešení různorodých situací a problémů vyplývajících z používání nových technologií, větších požadavků na ochranu životního prostředí, zakotvení četných povinností a zákazů v rámci práva daňového a finančního a tak dále, což má vliv i na úpravu v trestním zákoníku. Omyl ohledně trestnosti činu by se dále plošně posuzoval podle staré zásady „neznalost zákona neomlouvá“, což ne úplně odpovídá pojetí nového trestního kodexu, kde je kladen důraz na vyloučení či zmírnění trestní odpovědnosti, pokud zde není potřebné zavinění.⁹³ Jak uvádí i docent Herczeg, pro správnou aplikaci mnohých trestných činů je třeba znát i rozsáhlou oblast předpisů z jiných právních odvětví. A právě ve znalosti této rozsáhlé mimotrestní úpravy tkví hlavní problém

⁸⁹ HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*, 2010, roč. 14, č. 6, s. 6.

⁹⁰ KUČHTA, Josef. Právní úprava a pojmání právního omylu od doby Jaroslava Kallaba po současnost. In MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 72.

⁹¹ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 248; KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*, 2008, č. 5, s. 20–21.

⁹² Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. *Důvodová zpráva ke vládnímu návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*. [online]. psp.cz, [cit. 18. listopadu 2015]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

⁹³ HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*. 2010, č. 6, s. 8–9.

týkající se neomluvitelnosti právního omylu, kdy požadavek, aby člověk dobře znal určitou zákonnou úpravu, je nepřiměřený.⁹⁴

Příkláním se i k názoru, který prezentuje Oto Novotný ve své publikaci⁹⁵, a to, že důvodová zpráva se nedá považovat za pramen práva – není tedy právně závazná, a proto bychom měli vycházet přímo ze znění zákona, ze kterého vyplývá, že se omyl vztahuje i na trestnost jednání, neboť není v zákoně omezen jen na omyl o normách mimotrestních. Množina protiprávnosti v sobě totiž logicky zahrnuje i podmnožinu trestnosti z důvodu, že normy práva trestního jsou součástí právního řádu, a jejich porušení tak způsobuje protiprávnost. Je ovšem třeba podotknout, že ve většině případů takový omyl pravděpodobně nesplní požadavky stanovené v odstavci druhém, a tudíž se nebude jednat o omyl omluvitelný. Netvrdím tedy, že by se měl omyl ohledně norem v trestním kodexu automaticky posuzovat jako nezaviněné jednání, protože někdy omyl ohledně trestnosti činu může být důkazem naprostého nezájmu pachatele ohledně znalosti zákonů. Každý člověk žijící v moderní společnosti by měl znát zákony své země, nebo mít alespoň o těchto zákonech laické povědomí a měl by vědět, jaké jednání je ve společnosti zhodnoceno jako zakázané. Považovala bych tak za vhodné, kdyby se na omyl o trestněprávních normách vztahovala také omluvitelnost omylu v odůvodněných případech. Solnař k tomu dále uvádí, že „hranice obou oblastí často nelze přesně určit a je namnoze zcela nahodilé, je-li určitá otázka upravena trestním zákonem nebo některým zákonem vedlejším či jinou normou,“⁹⁶ což je další argument podporující názor, že omluvitelnost právního omylu by se měla vztahovat jak na omyl o protiprávnosti, tak o trestnosti právních norem.

Nesdílím proto názor s Oldřichem Heinem, který ve svém článku⁹⁷ označuje § 19 TrZ za „znamenitou absurditu“ z důvodu, že podle něj občané nemají právo na právní omyl – je totiž nutnost, aby každý občan znal zákony své země. Dále uvádí, že je náš právní řád „džungle a nepřehledný buš“, ale ani to nemůže být vyřešeno zakotvením právního omylu. Také si myslím, že složitost právní úpravy je určitě větší, než byli občané zvyklí za dob minulých, ale je to nutné z důvodu měnící se a hlavně vyvíjející se společnosti. Proto je potřeba začlenit do právního řádu i poměrně složité normy ohledně např. daňových či hospodářských práv. Právě kvůli tomuto faktu jsem příznivcem výkladu § 19 TrZ ve směru, že by se měl vztahovat i na omyl o trestnosti norem. Pokud by se však pachatel omlouval neznalostí právních norem, které by jistě měly být v povědomí každého občana, jako je např. nevědomost o povinnosti poskytnout pomoc ostatním

⁹⁴ HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*. 2010, č. 6, s. 5.

⁹⁵ NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 248.

⁹⁶ SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Část obecná*. 1. vydání. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947, s. 83.

⁹⁷ HEIN, Oldřich. Kulhající trestní zákon. *Trestněprávní revue*, 2014, č. 6, s. 137.

účastníkům dopravní nehody při jejím způsobení, pak by se takový omyl měl posuzovat jako omyl neomluvitelný podle druhého odstavce § 19 TrZ.

Na tuto polemiku navazuje otázka, jak se bude posuzovat omyl ohledně znaků skutkové podstaty, které jsou definovány přímo v trestním zákoníku. Opět se pohled na tuto problematiku liší, protože jedna skupina právníků zaujímá názor, že „oněmi trestními normami, jejichž neznalost pachatele neomlouvá, jsou popisy a vymezení znaků trestných činů. Tyto popisy mohou zahrnovat i trestněprávní pojmy a jejich definice (např. návyková látka, omamná a psychotropní látka, těžká újma na zdraví, úplatek apod.)“⁹⁸

Naopak profesor Jelínek ve své publikaci dle mého názoru správně uvádí, že pojmy, které trestní zákoník sám definuje, nepovažujeme za normativní znaky skutkové podstaty. Pokud se tedy pachatel bude mýlit ohledně pojmů dítě (§ 126 TrZ), ublížení na zdraví (§ 122 odst. 1 TrZ) nebo úřední osoba (§ 127 TrZ), pak se bude jednat o omyl o obsahu samotného trestního zákoníku (podle okolností omluvitelný nebo neomluvitelný).⁹⁹

Na omyl ohledně pojmů definovaných trestním zákoníkem by se dle mého názoru měla vztahovat omluvitelnost i z toho důvodu, že i pro osoby právně vzdělané je někdy problematické rozlišit, zda se jedná o pojem definovaný trestním zákoníkem, či nikoliv. Takovým příkladem může být „obecně prospěšné zařízení“ zakotvené v § 132 TrZ. Zde najdeme taxativní výčet zařízení, která můžeme zařadit pod tento pojem, např. svislé zákazové nebo příkazové dopravní značky a značky upravující přednost. Ale na základě rozsudku Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 23. listopadu 1972, sp. zn. 1 Tz 68/72 nelze považovat za obecně prospěšné zařízení informativní dopravní značky. Z toho lze vyvodit, že pokud by pachatel poškodil např. dopravní značku značící *jednosměrný provoz* či *slepou pozemní komunikaci*, jednalo by se o přestupek. Pokud by však poškodil zákazovou značku *zákaz zvukových výstražných znamení*, jednalo by se již o trestný čin poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení dle § 276 TrZ. Takový příklad bych osobně považovala za omluvitelný právní omyl ohledně legislativních znaků, jelikož pro laika může být neúměrně těžké rozlišit právní následky v případě poškození jednotlivých typů dopravních značek.

Pro právní jistotu adresátů trestního zákoníku by tak bylo vhodné vyřešit i tuto otázku, která ovšem úzce souvisí s otázkou rozebíranou výše.

⁹⁸ Srov. SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 141 (Omyl právní); ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 269 (Omyl právní).

⁹⁹ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 253.

3.1.5 Inspirace zahraničními právními úpravami

Česká úprava negativního právního omylu hledala inspiraci v zahraničních kodexech, především v rakouském a německém trestním zákoníku, které pojímají problematiku právního omylu širěji, protože se vztahují i na omyl o jednání pachatele, které naplňuje znaky trestného činu uvedené přímo v trestním zákoně.¹⁰⁰ Tyto úpravy shodně uvádějí, že nejedná zaviněně ten, kdo kvůli omylu nerozpoznal protiprávnost činu, pokud se takového omylu nemohl vyvarovat.

Profesor Jelínek zastává názor, že „pojetí právního omylu [podle důvodové zprávy] je ovšem velmi úzké a vyplývá z nepřesného překladu a nepochopení ustanovení § 9 rak. tr. zák., resp. § 17 něm. tr. zák., které měly být vzorem nové úpravy české a které shodně užívají výrazně širší termín bezpráví (Unrecht), jenž zahrnuje jak protiprávnost, tak znaky skutkové podstaty. Proto se uvedená ustanovení samozřejmě vztahují na komplexní právní posouzení konkrétního jednání pachatele, včetně znaků obsažených přímo v trestním zákoníku.“¹⁰¹

Profesor Kratochvíl však zastává postoj opačný a na názor Jiřího Jelínka reaguje slovy, že výklad § 19 odst. 1 TrZ uvedený v důvodové zprávě naopak přesně vystihuje rakouskou právní úpravu jako inspirační zdroj, jelikož pojem „protiprávnost“ vylučuje „trestnost“ činu. Navíc § 19 odst. 1 záměrně mluví jen o „protiprávnosti činu“, a ne o jeho „trestnosti“, jako je tomu v § 13 odst. 1 TrZ.¹⁰² Kratochvíl se ve svých argumentech dále odvolává na Fuchse, který tvrdí, že „pachatel má aktuální vědomí o bezprávnosti činu (Unrecht), jestliže ví, že jeho jednání je zakázáno právním řádem. Znalost jeho trestnosti (Strafbarkeit) není požadována... Vědomí protiprávnosti (Rechtswidrigkeit) není vědomím trestnosti (Strafbarkeit).“¹⁰³

Stejný názor jako Jiří Jelínek uvádí i Jiří Herczeg¹⁰⁴, přičemž se dovolává německé úpravy, aby potvrdil správnost svého názoru, konkrétně slov Clause Roxina, který k této problematice uvádí: „Vědomí protiprávnosti znamená, že pachatel ví, že jeho jednání není dovolené, nýbrž zakázané... Pro existenci vědomí protiprávnosti však nepostačí pouhé vědomí sociální škodlivosti, na druhou stranu se nevyžaduje vědomí trestnosti vlastního jednání.“¹⁰⁵

To ale Kratochvíl opět odmítá, jelikož tvrdí, že „argumentačně ve prospěch tohoto svého názoru se citovaný autor dovolává úpravy německé, z níž mu ovšem vyplývají už v jeho článku uvedené závěry zcela opačné, tedy jeho pojetí vyvracející: „Vědomí protiprávnosti se dotýká protiprávnosti, nikoliv trestnosti vlastního jednání... [Proto Kratochvíl ve své publikaci uvádí, že]

¹⁰⁰ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 254.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² KRATOCHVÍL: *Trestní právo hmotné...*, s. 312.

¹⁰³ Fuchs, H. *Österreichisches Strafrecht. All. Teil I.* 7. Aufl. Wien, N.Y.: Springer Verlag, 2008, s. 2, 68, 80, zejm. s. 199, 201, 202. Citováno z: KRATOCHVÍL: *Trestní právo hmotné...*, s. 312.

¹⁰⁴ HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*. 2010, č. 6, s. 7.

¹⁰⁵ Roxin, C. *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Brand I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre.* 4. Auflage. Munchen: C. H. Beck 2006, s. 927. Citováno z: HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*, 2010, č. 6, s. 7.

ze stejných důvodů jako u Jelínka, i citované názory Herczegovy akceptovat tato učebnice nemůže.¹⁰⁶

Z výše uvedeného lze vyvodit, že se čeští trestněprávní teoretici neshodují ani ohledně inspiračního zdroje v podobě těchto zahraničních právních úprav. Může to být jednak z důvodu, že přebírají názory různých zahraničních odborníků (tak například Kratochvíl se ve svých argumentech odvolává na rakouského profesora Fuchse, naopak Herczeg se opírá o názor německého profesora Roxina). Další důvod však spočívá v tom, že čeští teoretici vnímají odlišně i výklad daných zahraničních trestněprávních úprav, který podávají tito zahraniční odborníci.

3.1.6 Omluvitelný a neomluvitelný omyl

Jelikož zákonodárce zakotvil, že se v určitých případech může jednat o omyl omluvitelný, určil v § 19 odst. 2 TrZ kritéria, za jakých k tomuto omluvení může dojít a kdy naopak bude pachatel trestně odpovědný za spáchaný čin, což jednoznačně upevňuje právní jistotu. Má to také vliv na trestní odpovědnost a pozdější případné potrestání pachatele, jelikož „... [negativní právní] omyl omluvitelný, jehož se pachatel nemohl vyvarovat, vylučuje jeho zavinění, tedy i trestní odpovědnost. Na rozdíl od negativního omylu skutkového, který nevylučuje nevědomou nedbalost, bude mít negativní právní omyl omluvitelný v tomto směru dopady absolutní, tzn. bude vylučovat obě formy zavinění. Naopak půjde-li o [negativní právní] omyl neomluvitelný, bude pachatel trestně odpovědný za příslušný úmyslný nebo nedbalostní trestný čin, nikoliv jen za nedbalost, jak je tomu u skutkového omylu negativního.“¹⁰⁷

Pokud tedy člověk nemá povědomí o protiprávnosti svého činu, neznamená to ihned, že by byla jeho trestní odpovědnost vyloučena. Nutno totiž zhodnotit, jestli se osoba do takové situace dostala skutečně omylem, nebo zda šlo o případ nezájmu k zákonům své země. Je totiž jasné, že pro společnost je nebezpečnější čin, pokud jej spáchá člověk vědomě, než v případě, že nemá o právních normách ucelené povědomí. „A v případě, že pachatel opravdu neměl možnost zjistit, že jeho jednání je protiprávní (přestože takové případy jsou zřejmě jen výjimečné), jeho vina (trestní odpovědnost) by měla odpadnout, což je možno dovodit i z principů právního státu, kde má mít každý možnost zjistit, co je (v době jeho jednání) platným (a účinným) právem, a pokud takovou možnost v určitém případě nemá, neměl by ho stát trestat za to, že podle práva, které nezná, nejedná.“¹⁰⁸ Na to navazuje nutný dodatek, že v každém případě se pak musí jednotlivě zkoumat, zda měl člověk „právo“ neznat konkrétní právní úpravu či nikoliv.

¹⁰⁶ KRATOCHVÍL: *Trestní právo hmotné...*, s. 312.

¹⁰⁷ KUČHTA, Josef. Právní úprava a pojmání právního omylu od doby Jaroslava Kallaba po současnost. In MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 74.

¹⁰⁸ STOČESOVÁ: *Omyl v českém a zahraničním trestním právu...*, s. 100.

„Právní omyl, jehož se bylo možno vyvarovat, je ... výstižně definován výslovně uvedenými skutečnostmi, stejně jako je tomu v rakouském trestním zákoníku (§ 9 odst. 2 StBG).“¹⁰⁹ Český trestní zákoník v § 19 odst. 2 uvádí, že „povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývá pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží.“ Ohledně povinnosti seznámit se se zákonem či jiným právním předpisem mohou vznikat někdy potíže, jelikož zavazují neurčitý okruh osob, a v takovém případě se ne všichni adresáti zákona poctivě seznamují s novou legislativou, neboť jak již bylo řečeno, s rozvíjející se společností neustále přibývají další zákony regulující nové a poměrně složité oblasti (oblast práva životního prostředí, oblast celních deliktů...). Je tak třeba zabývat se znalostí zákonů určité osoby v určité situaci – především musí být zváženo, jaký trestný čin byl spáchán, jaké právní předpisy byly porušeny, zda se jedná o občana České republiky, či osobu s trvalým pobytem v ČR a další kritéria, která nám pomohou určit, zda by osoba měla nést odpovědnost za své protiprávní jednání. Na druhou stranu u úředního rozhodnutí, smlouvy či zaměstnání je pravděpodobnější, že se daný člověk seznámí s rozhodnutím, které se vztahuje přímo na jeho osobu.¹¹⁰

Je také třeba se zabývat otázkou, kdy mohl pachatel rozpoznat protiprávnost činu „bez zřejmých obtíží“, a nejde tak o právní omyl omluvitelný. Co se týče této formulace, musí dojít k individuálnímu zhodnocení každého činu a každého pachatele zvlášť, jelikož danou formulaci nemůžeme žádným způsobem paušalizovat. Je třeba se nejprve zaměřit na objektivní povahu překážky, která pachateli zabránila v rozpoznání protiprávnosti jeho činu, a poté zhodnotit jeho subjektivní možnosti v rozpoznání oné protiprávnosti.¹¹¹ Legislativní znění však nedává další vodítko pro posouzení tohoto kritéria, což znamená, že jeho dotvoření bude spočívat především na soudní judikatuře, jelikož se jedná o nový pojem, který dřívější trestní kodexy neznaly.

Omluvitelný omyl nastane také v případě, kdy pachatel jedná na základě rady, kterou mu dala určitá důvěryhodná osoba, jako je např. daňový poradce či advokát.¹¹² S tímto tvrzením nyní srovnáme závěry judikované v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2011, č. j. 5 Tdo

¹⁰⁹ JESCHECK, Hans-Heinrich. K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky. *Trestní právo*, 2003, roč. 8, č. 11, s. 18.

¹¹⁰ Shodně uvádí ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 273–274 (Omyl právní); SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 143 (Omyl právní).

¹¹¹ SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 143 (Omyl právní).

¹¹² KUČHTA, Josef. K některým dílčím problémům nové úpravy hospodářských a majetkových trestných činů. In FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva (ed). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 122.

1375/2011-35. Obvinění se zde domáhali vyloučení trestní odpovědnosti z důvodu jednání v právním omylu negativním ohledně protiprávnosti pramenící z mimotrestních norem. Domnívali se, že podnikání společnosti Benefin, a. s., bylo v souladu se zákonem poté, co na konci roku 2004 ohlásili volnou živnost služby v oblasti administrativní správy a služby organizačně hospodářské povahy, což jim potvrdily i jimi dotázané osoby (advokáti, daňová poradkyně a znalec). Jejich obhajobě však soud nepřisvědčil. „Právní omyl negativní o protiprávnosti činu pramenící z mimotrestních norem, kterých se trestní zákon nedovolává, se posuzuje podle zásad platných pro posouzení skutkového omylu negativního. Skutkový omyl negativní nastane tehdy, jestliže pachatel nějakou skutečnost požadovanou pro naplnění znaků uvedených v trestním zákoně nezná, nepředpokládá ji ani na úrovni laických představ. V takovém případě je vyloučena trestní odpovědnost pachatele za úmyslný trestný čin. V posuzované věci však byly zjištěny takové okolnosti, které odporují tomu, že by obvinění nemohli ani předpokládat, že volná živnost „služby v oblasti administrativní správy a služby organizačně hospodářské povahy“ pro řádné podnikání společnosti BENEFIN, a. s., nepostačovala. Naopak soud měl dostatek podkladů pro závěr, že obvinění nejednali v právním omylu negativním, který by je omlouval a vylučoval jejich trestní odpovědnost, ale v úmyslu nepřímém.“¹¹³

Z toho lze vyvodit, že „zavinění, resp. neomluvitelnost může spočívat již ve špatné volbě osob, které tyto informace podávají. Je třeba vždy se obrátit na kompetentní osoby. Tak např. se nejeví dostatečnou informací policie o daňových otázkách, na druhé straně dostačuje, když se pachatel informuje u osoby, která se mu oprávněně jeví jako kompetentní, např. u obchodní komory, příslušného živnostenského úřadu, u svého nadřízeného... Naproti tomu se osoba zpravidla může spolehnout na informaci podanou advokátem, i když je tato informace nesprávná, ovšem za předpokladu, že to dotyčná osoba nemohla poznat. Stejně tak je pro podnikatele velmi významné, že se mohou spolehnout na informace svého právního oddělení.“¹¹⁴

3.1.7 Shrnutí poznatků o konstrukci právního omylu

Osobně se kloním k názoru, že pokud se pachatel mýlí o protiprávnosti svého jednání, myslí se tím protiprávnost z hlediska celého právního řádu včetně norem zahrnutých do trestního zákoníku. To je dle mého názoru pádný argument, proč by se nemělo rozlišovat mezi normami obsaženými v trestním zákoníku a v jiných právních předpisech – není podle mě relevantní, v jakém předpisu je daná norma legislativně zakotvena.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2011, č. j. 5 Tdo 1375/2011-35

¹¹⁴ KUČHTA, Josef. K některým dílčím problémům nové úpravy hospodářských a majetkových trestných činů. In FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva (ed). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 122.

A právě na případy, kdy by se pachatel omlouval neznalostí určité všeobecně známé normy trestního zákoníku, by se aplikovala pravidla o neomluvitelnosti takového omylu, kterou bychom vyvodili a contrario dle druhého odstavce ustanovení § 19 TrZ. Jako příklad si vezměme pachatele, který neví o zakázanosti svého jednání naplňujícího skutkovou podstatu loupeže – pachatel by byl trestně odpovědný za takové jednání, jelikož by šlo o omyl neomluvitelný. Opačným příkladem by dle mého názoru mohlo být jednání pachatele spočívající v nenastoupení k výkonu trestu odnětí svobody ve stanovené lhůtě s tím, že si podal žádost o odklad výkonu trestu odnětí svobody, o níž se mylně domníval, že tato žádost má odkladný účinek. Nejvyšší soud však ve svém rozhodnutí zhodnotil, že „nelze takovou situaci podřadit pod právní úpravu § 19 odst. 1, 2 tr. zákoníku, ... neboť tuto nelze aplikovat na pouhý dopad trestních norem – trestního zákoníku a trestního řádu“.¹¹⁵ Osobně se domnívám, že obviněný neměl být uznán vinným ze spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, jelikož nebyla naplněna subjektivní stránka tohoto přečinu – obviněný podal žádost o odklad výkonu trestu, ale až do data původně určeného k nástupu výkonu trestu mu nepřišlo žádné rozhodnutí o jeho žádosti. Z toho důvodu se domníval, že je oprávněn vyčkat až do jeho doručení a není prozatím povinen k nástupu k výkonu trestu.

Dle mého názoru by se měla úprava právního omylu v českém trestním kodexu ubírat tímto směrem, a proto se i ztotožňuji s důvodovou zprávou v původním znění.

3.1.8 Právní omyl jako polehčující okolnost de lege ferenda

V této podkapitole bych ráda navázala na své dřívější úvahy ohledně omluvitelnosti právního omylu o trestních normách. Dnešní právní úprava je totiž nastavena tak, že pokud bude právní omyl posouzen jako neomluvitelný, může být následně aplikováno ustanovení § 41 písm. h) TrZ, kde jsou zakotveny polehčující okolnosti, k nimž soud přihlédne při posuzování daného trestného činu. Pokud by však toto ustanovení zůstalo v současném znění, mohlo by docházet k jeho zneužívání, a to především, jednalo-li by se o omyl ohledně trestních norem.

Pokud by například pachatel odcizil věc v hodnotě 5.000 Kč a omlouval by se právním omylem, jelikož si myslel, že o krádež jde až v případě, kdy má věc hodnotu nejméně 10.000 Kč, jednalo by se zajisté o právní omyl neomluvitelný. Za takové situace by se ale pachatel mohl dožadovat aplikace ustanovení § 41 písm. h) TrZ, a tedy, aby bylo k jeho právnímu omylu přihlédnuto jako k polehčující okolnosti, což u této situace nepovažuji za správné.

Z výše uvedeného důvodu by dle mého názoru bylo vhodné de lege ferenda pozměnit ustanovení § 41 TrZ způsobem, že by bylo písmeno h) vypuštěno. Jeho účel by totiž splňovalo

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2011, sp. zn. 4 Tdo 741/2011

pozměněné znění § 19 TrZ, který by se vztahoval i na omluvitelnost omylu právního (viz kapitola o úpravě omylu de lege ferenda). Pokud by soud zhodnotil, že právní omyl pachatele omluvitelný byl, byly by následky pro pachatele příznivější než aplikace současného znění § 41 písm. h) TrZ. Za předpokladu, že by byl pachatelův omyl zhodnocen jako neomluvitelný, nemohl by se pachatel domáhat přihlídnutí k jeho právnímu omylu jako k polehčující okolnosti, a tudíž by ani nedocházelo ke zneužívání ustanovení § 41 TrZ. Byla by současně dodržena zásada odpovědnosti jen za zavinění, jelikož by se jeho omylem zabýval soud, a tudíž by byla jeho situace spravedlivě posouzena.

Nutno však dodat, že v určitých případech se může jednat sice o právní omyl neomluvitelný, avšak určitým způsobem pochopitelný. Za takového předpokladu by bylo možné k němu přihlídnout v rámci posuzování míry zavinění pachatele. Soud by poté mohl vzít v úvahu takový pachatelův omyl při posuzování daného trestného činu, a to na základě § 39 odst. 2 TrZ při stanovování druhu a výměry trestu.

3.2 Omyl právní pozitivní

Právní omyl pozitivní spočívá v situaci, kdy se „osoba domnívá, že se dopouští trestného činu porušením povinnosti, kterou však právní řád vůbec nezná, nebo jejíž porušení není trestné“.¹¹⁶ Takový omyl se jinak označuje jako putativní delikt. Ohledně jeho posuzování panuje v rámci odborné veřejnosti shoda¹¹⁷ – putativní omyl nastane, pokud „se jednající mýlí v tom směru, že za trestný pokládá čin beztrestný nebo čin trestný za přísněji trestný. A jelikož tento typ omylu nepůsobí potíže ani neshody v rámci odborné veřejnosti, nepokládal zákonodárce ani za potřebné jej legislativně zakotvit v trestním zákoníku, a tudíž postačí, že se jeho beztrestnost vyvozuje ze zásady „nullum crimen sine lege“.¹¹⁸

„Takový omyl je samozřejmě bezvýznamný. Trestní odpovědnost buď nenastává, nebo se nepřihlíží k mylně představovanému důvodu vyšší trestnosti.“¹¹⁹ Ve skutečnosti tedy nejde vůbec o trestný čin, jelikož skutková podstata žádného trestného činu není naplněna. Může se jednat o situaci, kdy dívka přísně nábožensky vychovaná považuje cizoložství za trestný čin.¹²⁰

V praxi se však vždy nejedná o tak banální případy jako právě uvedený. Na první pohled by se mohlo zdát, že takový omyl lze rozpoznat velmi jednoduše, ale například v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1630/2005 je opak pravda. Obviněnými bylo odebráno

¹¹⁶ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 254.

¹¹⁷ JELÍNEK: *Trestní právo hmotné...*, s. 254; SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 322; ŠÁMAL: *Trestní právo hmotné...*, s. 206; NOVOTNÝ: *Trestní právo hmotné...*, s. 250.

¹¹⁸ SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 138 (Omyl právní).

¹¹⁹ SOLNAŘ: *Systém českého trestního práva...*, s. 322.

¹²⁰ ŠÁMAL: *Trestní právo hmotné...*, s. 206.

z podniku S. T., š. p., větší množství vodky zn. Laugaricio, a to za ceny bez daně z obratu, přičemž při nákupu zboží bylo obviněnými deklarováno, že bude vyvezeno do zahraničí. Vodku však obratem rozprodali v Severomoravském kraji, čímž docílili zamýšleného zisku díky tomu, že nebyla odvedena daň z obratu v celkové výši 17.955.000 Kč.

Krajský soud zhodnotil, že toto jednání nevykazuje znaky žádného trestného činu. Podle skutkových závěrů vrchního soudu si obvinění nebyli vědomi, že nákup alkoholu v inkriminované době je možné realizovat bez daně z obratu, proto také nákup vodky deklarovali jako nákup zboží určeného na export v úmyslu dopustit se daňového úniku způsobem, který byl do 1. 4. 1992 značně rozšířen. Také podle vrchního soudu šlo v jejich případě o pozitivní právní omyl, který brání posoudit jejich jednání jako daňový delikt.

Nejvyšší soud však po přezkoumání napadeného rozhodnutí shledal dovolání nejvyšší státní zástupkyně oponující tomuto právnímu názoru plně opodstatněným. Podle závěru Nejvyššího soudu má pro závěr o případné trestní odpovědnosti obviněných v předmetné věci rozhodující význam posouzení záměru obviněných (tj. zda, resp. jak hodlali zkrátit daň), a to ve světle zásadní změny právní úpravy daně z obratu týkající se lihovin s účinností od 1. 4. 1992. O té podle zjištění soudů obvinění nebyli informováni, takže vycházeli z právního stavu před 1. 4. 1992.

Nejvyšší soud však jednání pachatelů zhodnotil jako omyl o normách mimotrestních, kterých se trestní zákon výslovně nedovolává ani na ně neodkazuje a pro které platí zásady pro posuzování pozitivního omylu skutkového. To je přesně případ skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 odst. 1 TrZ 1961. Ta sice obsahuje termíny jako daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení atd., jejichž bližší definice není obsažena v trestním zákoně, nýbrž v normách mimotrestních. V úvahu tak podle Nejvyššího soudu připadá možnost posoudit toto jednání jako pokus trestného činu zkrácení daně podle § 148 odst. 1, 3 tr. zák. ve znění účinném v době činu. Současně by musel být pečlivě zvážen stupeň nebezpečnosti pokusu takového trestného činu pro společnost.¹²¹

Případů, kdy se soudy různých stupňů neshodly na posouzení, o který typ omylu se v daném případě jedná, můžeme v praxi najít povícero. Jejich důkladné rozlišování je podstatné zejména s ohledem na skutečnost, že na něm závisí výsledek daného případu v podobě uznání jednajícího trestně odpovědným například za pokus trestného činu nebo zproštění obviněného obžaloby.

¹²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2006, sp. zn. 7 Tdo 1630/2005

4 Úprava omylu de lege ferenda

Na základě výše uvedeného bych preferovala, kdyby legislativní úprava omylu v trestním právu byla konkrétnější, a tudíž přehlednější.

Ač je úprava skutkového omylu v trestním zákoníku vystižena dostatečně, absentuje dle mého názoru právní zakotvení jednoho typu skutkového omylu, ohledně něž nepanuje ve veřejnosti shoda, a to negativního skutkového omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost. Je poněkud zvláštní, že zákonodárce legislativně zakotvil pozitivní formu tohoto typu omylu, která nedělá v praxi potíže, ale řešení kontroverznější negativní formy ponechal jen na teorii. Domnívám se, že by tomu mělo být právě naopak a pro sjednocení pohledu na tuto problematiku by ve čtvrtém odstavci § 18 TrZ mělo stát: „*Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která vylučuje protiprávnost jeho činu, není tím vyloučeno dokonání takového činu.*“

Nelze však souhlasit s Josefem Kuchtou, který vyjadřuje názor, že relativně složité jsou i zvláštní případy skutkového omylu, jako je např. aberace či dolus generalis, a z toho důvodu by měly být také začleněny do trestního zákoníku v podobě příslušného ustanovení.¹²² Dle mého názoru by se tak kodex stal až příliš kazuistickým, a proto není zapotřebí výslovně upravovat tyto speciální případy omylů, jelikož pohled trestněprávní nauky je v tomto ohledu stejný, a nečiní tudíž aplikační potíže.

Co se právního omylu týče, současné znění § 19 TZ považuji za nedostatečné. Na první pohled se ustanovení o právním omylu zdá jasné, ale při bližším zkoumání se rozvine řada dalších typů právního omylu, které se řeší podle různých zásad a na něž se vztahuje jiná trestní odpovědnost, a proto si podle mého názoru zaslouží podrobnější vymezení v rámci trestního zákoníku. Na druhou stranu nemůže být úprava příliš podrobná, ale měla by být jasnější pro širší veřejnost, nejen pro znalce práva. Nemohu souhlasit s tím, že by byla laikovi jasná současná právní úprava právního omylu, neboť je velmi kusá. Z toho důvodu bych navrhovala rozšířit znění § 19 TrZ.

V současné podobě kodexu je legislativně zakotven jen negativní právní omyl o protiprávnosti činu. Samozřejmě se musíme vyhnout přílišné kazuističnosti, a tudíž bych s ohledem na tento požadavek do trestního kodexu zakotvila tři druhy právních omylů a jejich důsledky: Negativní právní omyl o protiprávnosti činu, negativní právní omyl o trestnosti činu a negativní právní omyl o normativním znaku skutkové podstaty. Současný druhý odstavec

¹²² KUČHTA, Josef. Právní úprava omylů v novém návrhu českého trestního zákona. In ZÁHORA, Josef (ed.). *Rekodifikácia trestného práva: Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia policajného zboru Slovenskej republiky, 2004, s. 58.

tohoto ustanovení se mi zdá vhodně formulován, jelikož by nemělo docházet k podrobnému vymezení případů omluvitelnosti právního omylu. Je tak dáno dostatečné vodítko, které stejně musí být rozvinuto v rámci řešení jednotlivých případů podle konkrétní situace a konkrétního pachatele.

Ustanovení § 19 TrZ by tudíž mohlo mít tuto podobu: *(1) Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat. Stejně bude posouzeno jednání toho, kdo neví, že jeho čin je trestný, nemohl-li se omylu vyvarovat. (2) Omylu bylo možno se vyvarovat, pokud povinnost seznámit se s příslušnou právní úpravou vyplývala pro pachatele ze zákona nebo jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce, anebo mohl-li pachatel protiprávnost činu rozpoznat bez zřejmých obtíží. (3) Kdo se při spáchání činu mylí ohledně normativního znaku skutkové podstaty trestného činu, bude jeho situace posouzena podle stejných zásad jako pro omyl pachatele uvedený v § 18 odst. 1.*

Naopak výslovné zakotvení pozitivního právního omylu v dnešní úpravě absentuje. Důvod jeho absence v trestním zákoníku vysvětluje důvodová zpráva slovy: „Navrhovaná úprava nepředpokládá legislativní řešení právního omylu pozitivního, neboť zde bez potíží vystačíme s nesporným pojmem „putativního deliktu“. Zmíněný druh právního omylu není zpravidla upravován ani v zahraničních úpravách.“¹²³ S tímto vysvětlením lze souhlasit, a není tak pro právní jistotu třeba doslovné ustanovení.

Na závěr bych ráda dodala, že důvodová zpráva a teorie popsané v odborné literatuře nemají závaznou povahu, a tudíž nemohou sloužit jako pramen práva. I z toho důvodu bych považovala upřesnění zákonného pojetí omylů v trestním právu za vhodné a potřebné pro upevnění právní jistoty.

¹²³ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. psp.cz, [cit. 18. listopadu 2015]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

5 Pojetí omylu v systému anglického trestního práva

5.1 Charakteristické rysy anglického trestního práva

Na začátek je třeba podotknout, že v anglickém právu existují dva hlavní prameny práva: zákony (*statutes, Acts of Parliament*) a obyčejové právo (*common law*), někdy také nazýváno soudcovské právo. Zákony jsou tvořeny parlamentem a představují nejvyšší formu práva. Soudcovské právo je vyvinuto z procesu rozhodování soudců o případech, které jsou následně závazné pro ostatní soudce v dalších podobných případech. Ne všechna rozhodnutí soudů jsou ale závazná – jde jen o tzv. *binding precedents*. Pro závaznost precedentu je důležité, který soud dané rozhodnutí vydal. Například soud nižšího stupně je vázán rozhodnutím soudu vyššího stupně, nikoliv naopak.¹²⁴ Trestní právo je však stále ovládáno soudními precedenty a i v případě, že byla určitá oblast legislativně upravena, většinou obsahuje jen nejzákladnější rámec, neboť předpokládá, že bude dále dotvořena soudy při jejich rozhodovací činnosti.¹²⁵

V rámci této kapitoly se budeme opět zabývat otázkou, jak omyl, ve kterém se nachází pachatelova mysl, ovlivní jeho trestní odpovědnost, ovšem z pohledu anglického práva. Pravidlo ohledně omylu v anglickém trestním právu může být formulováno celkem jednoduše: pachatelův omyl může být obhajobou, pokud prokazuje, že obviněný nejednal zaviněně, ovšem pouze za situace, kdy je zavinění vyžadováno pro zhodnocení, že pachatel v daném případě ponese trestní odpovědnost za spáchaný trestný čin. Toto pravidlo pokračuje tím, že pokud se obviněný mylí ohledně skutečnosti, pro kterou se zavinění nevyžaduje, je omyl irelevantní a obviněný se nemůže bránit tím, že jednal v omylu.¹²⁶

Pro trestní odpovědnost v anglickém právu je třeba splnit dvě podmínky: „*actus reus a mens rea*“. „*Actus reus*“ lze chápat jako zakázané jednání. Pokud se jedná o trestný čin podle obyčejového práva (tzv. *common law crime*, jako je například vražda), jeho skutkovou podstatu nalezneme v rozhodnutích soudů. V případě trestného činu zakotveného v zákonech (tzv. *statutory crime*, jako je např. krádež), pak danou skutkovou podstatu najdeme v zákonech.¹²⁷ Koncepce zavinění se vyskytuje v podobě „*mens rea*“. Tento pojem, často překládán jako „zlý úmysl“, můžeme definovat jako stav mysli nutný k učinění jednání, které je zakázáno. Pokud osoba jednala tak, že svým jednáním naplnila skutkovou podstatu trestného činu, může být trestně odpovědná, jen pokud spáchala trestný čin zaviněně nebo z nedbalosti a takový stav mysli

¹²⁴ REED, Alan, FITZPATRICK, Ben, SEAGO, Peter. *Criminal law*. 4. vydání. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 4.; KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 95–99.

¹²⁵ FELDMAN, David a kol. *English public law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 1059.

¹²⁶ REED, FITZPATRICK, SEAGO: *Criminal law*..., s. 82.

¹²⁷ ALLEN, Michael. *Textbook on Criminal law*. 12. vydání. Oxford: Oxford university Press, 2013, s. 20.

byl dán i v době jejího jednání. Výjimku pak tvoří trestné činy, na které se vztahuje objektivní odpovědnost (*strict liability criminal offences*).¹²⁸

Anglické právo tak tvoří výjimku ze zásady odpovědnosti za zavinění, jak ji známe např. ze systému českého trestního práva, protože uznává objektivní přičítání v rámci institutu objektivní odpovědnosti.¹²⁹ Kde soud trvá na určitém podstatném prvku trestného činu, tam ani opodstatněný omyl nemůže znamenat obhajobu, což značí, že soud považuje odpovědnost za takový prvek za objektivní – v angloamerickém právu nese tato skupina trestných činů označení „*strict liability criminal offences*“.¹³⁰

5.2 Dělení omylů

Je poměrně obtížné seřadit druhy omylů do ustálených skupin, jelikož anglické trestní právo je kodifikováno jen částečně a ve většině oblastí se vychází ze soudních rozhodnutí, tzv. precedentů. Někteří autoři zabývající se trestním právem se v rámci svých publikací snaží o zpřehlednění problematiky omylu dle svého pohledu, a proto i jejich způsob uspořádání, zařazení či dělení omylů může být mírně odlišný. Základem jsou vždy významné a přelomové případy z judikatury, které se shodně objevují u všech autorů, kteří s nimi následně pracují a podle nich rozřazují jednotlivé typy omylů. Nejprve se zaměřím na teoretický pohled Michaela Allena¹³¹, který druhy omylů dělí podrobně, z čehož jsou dobře rozpoznatelné specifické aspekty anglického práva a jejich vliv na jednání pachatele v omylu. Zde se budu také podrobněji zabývat jednotlivými případy z judikatury, které pak již nebudu rozebírat u dalších autorů. Ve své publikaci rozlišuje Allen druhy omylů následovně:

- Relevantní omyl
 - a) Omyl o podstatných znacích trestného činu (*Mistake as to a definitional element of offence*)
 1. Omyl negující „zlý úmysl“ (*Mistake negating mens rea*)
 2. Omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost (*Mistake to a justificatory claim*)
 3. Případ „Tolson“
 - b) Omyl o ostatních znacích trestného činu (*Mistake as to non-definitional element, i. e. excusatory claim*)

¹²⁸ ALLEN, Michael. *Textbook on Criminal law*. 12. vydání. Oxford: Oxford university Press, 2013, s. 58.

¹²⁹ HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin Advokacie*. 2009, č. 10. s. 47.

¹³⁰ REED, FITZPATRICK, SEAGO: *Criminal law...*, s. 84.

¹³¹ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 93.

- Irelevantní omyl
 - a) Omyl a objektivní odpovědnost (*Mistake and strict liability*)
 - b) Právní omyl (*Ignorance of the law*)
 - c) Přenesený úmysl (*Transferred malice*)

Pro lepší pochopení tohoto rozdělení je třeba vysvětlit, jaký je rozdíl mezi *justificatory* a *excusatory claims*. Jednání je odůvodněné, oprávněné (*justified*), pokud osoba měla právo tak konat. Můžeme sem zařadit např. nutnou obranu a jednání v krajní nouzi v případě, že se tak jednajícím může vyhnout většímu zlu, protože takové jednání není ve společnosti vnímáno jako škodlivé.¹³²

Naopak jednání je omluvitelné (*excused*), pokud osoba nebyla trestněprávně odpovědná nebo nemohlo být důvodně očekávatelné, že bude jednat jinak. Sem spadá skutkový omyl, intoxikace alkoholem či drogami nebo situace, kdy jedná člověk pod nátlakem, neboť je mu vyhrožováno, že bude zabit nebo vážně zraněn, pokud nespáchá požadovaný trestný čin. To však není obhajobou pro trestný čin vraždy nebo nezdařeného pokusu vraždy.¹³³

5.3 Dělení omylů podle Allena – relevantní omyl

5.3.1 Omyl o podstatných znacích trestného činu

Obecným principem v anglickém trestním právu je, že osoba nemůže být odsouzena za spáchaný trestný čin, dokud obžaloba nade vši pochybnost (*beyond reasonable doubt*) neprokáže (a) že obviněný způsobil určité zakázané jednání nebo že má být odpovědnost přisouzena právě jemu a (b) že pachatel v době spáchání trestného činu splnil podmínku potřebného zavinění vztahující se k zakázanému jednání.¹³⁴ Dle Allena existují tři kategorie omylů, které ovlivňují právě tyto znaky trestného činu.

5.3.1.1 Omyl negující „zlý úmysl“

Pokud je pro spáchání trestného činu vyžadován úmysl, pak musí mít jednajícím tento úmysl ke všem znakům skutkové podstaty takového činu. Může se jednat o situaci, kdy A věří, že si bere svoje věci, přičemž nechtěně odnáší věci B. V takovém případě však A nejedná ani nečestně, ani zaviněně.¹³⁵

Dříve se mělo za to, že ospravedlnitelný omyl ohledně podstatných znaků trestného činu je jen takový, pokud je určitým způsobem opodstatněný. K této otázce se vyslovila i Sněmovna

¹³² FELDMAN, David a kol. *English public law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 1070–1076.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ SMITH, John, HOGAN, Brian. *Criminal law*. 8. vydání. London: Butterworths, 1996, s. 29.

¹³⁵ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 93.

lordů v případě *DPP v. Morgan* [1976] AC 182.¹³⁶ Jednalo se o případ znásilnění, kde se odvolatelé obhajovali tím, že věřili, že oběť souhlasila s jejich jednáním. Konkrétně se jednalo o případ, kdy manžel oběti přivedl domů tři kumpány, které údajně přesvědčil, aby měli pohlavní styk s jeho ženou. V jednání je podporoval i tvrzením, že její nesouhlas je jen předstíraný a ve skutečnosti tím vyjadřuje své vzrušení. Kumpáni byli za popsání jednání shledáni odpovědnými za trestný čin znásilnění a manžel oběti za pomoc ke znásilnění. Sněmovna lordů toto rozhodnutí následně potvrdila. Případ se však stal přelomovým z důvodu, že do té doby mohl vyloučit trestní odpovědnost pouze omyl upřímný a zároveň opodstatněný (*honest and reasonable*). Nově bylo judikováno, že postačí, pokud je omyl pouze upřímný, a tudíž nemusí být opodstatněný. Lord Hailsham k tomu dodal, že upřímná víra pachatele, že žena souhlasí s pohlavním stykem, je dostačující a nezáleží, zda byla založena na důvodném předpokladu či nikoliv.¹³⁷

Princip judikovaný v případě *DPP v. Morgan*, že upřímný omyl vztahující se k podstatným znakům trestného činu může znamenat, že pachatel není trestně odpovědný, se později stal obecným aplikačním principem. Právní úprava vztahující se k souhlasu v sexuálních deliktech se však změnila od května 2004, kdy vešel v účinnost Zákon o sexuálních deliktech z roku 2003. Ten zaujal opačný přístup – pro trestné činy spáchané po tomto datu musí být omyl ohledně souhlasu oběti s pohlavním stykem opodstatněný, aby mohl sloužit jako obhajoba.¹³⁸

5.3.1.2 Omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost

Do této kategorie omylů spadá mimo jiné situace, kdy A uhodí B, protože si myslí, že B jej chce napadnout. Ve skutečnosti má ale B v úmyslu udělat pouze aprílový vtíp. Znamenala by obhajoba nutnou obranou, že A nebude odpovědný za úmyslný trestný čin, protože si upřímně myslel, že se jej B chystá napadnout, nebo musí být takový omyl opodstatněný? Pokud obžalovaný jedná v omylu, pak by měl být souzen podle faktů, o kterých si myslel, že jsou reálné, i když tomu tak ve skutečnosti nebylo. Nejdříve musí obžaloba prokázat, že obžalovaný spáchal protiprávní čin. Poté, pokud se prokáže, že obžalovaný jednal v omylu, musí být souzen na základě skutečností, které pokládal za reálné, a na závěr se musí vyřešit, jestli byl omyl opodstatněný, či nikoliv. V případech *Blackburn v Bowering* [1994] 3 All ER 380 a *Faraj* [2007] EWCA Crim 1033, soud rozhodl, že pokud obviněný mylně věří, že jedná v sebeobraně, nemá v úmyslu jednat protiprávně.¹³⁹

¹³⁶ *DPP v. Morgan* [1976] AC 182. Dostupné na: <http://www2.bailii.org/uk/cases/UKHL/1975/3.html>.

¹³⁷ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 94.

¹³⁸ Tamtéž, s. 95.

¹³⁹ Tamtéž, s. 95.

5.3.1.3 Případ „Tolson“

Trestný čin dvojího manželství zakotvený v zákoně „Offences Against the Person Act“ z roku 1861 je spáchán, pokud osoba, která již uzavřela jedno manželství, během života jejího prvního manžela uzavře manželství druhé. Trestný čin ale není spáchán, pokud je zde jedna ze tří výjimek: manželství bylo rozvedeno, prohlášeno za neplatné, nebo spolu manželé 7 let nebyli a není zřejmé, jestli je druhý manžel stále naživu. V případě *Tolson* (1889) 23 QBD 168 se žena znovu provdala šest let poté, co naposledy viděla svého manžela, o němž si myslela, že utonul v moři. Poté, co se zjistilo, že její manžel je stále naživu, byla obviněna z bigamie. Protože ale nesplnila ani jednu výjimku, byla odsouzena, i když porota shledala, že na základě opodstatněných předpokladů věřila, že je manžel mrtev. Odvolací soud následně zrušil odsuzující rozsudek. V pozdějším případě *Gould* [1968] 2 QB 65 bylo opět judikováno, že opodstatněná domněnka o manželově smrti je dostatečnou obhajobou.¹⁴⁰

5.3.2 Omyl o ostatních znacích trestného činu

Pokud je obviněný v omylu ohledně okolností, které by zakládaly „omluvitelné jednání“ (*excusatory defence*), jako je např. nátlak (*duress*), pak takový omyl musí být opět opodstatněný (*reasonable*). V případě *Graham* (1982) 74 CrApp R 235 bylo jasně stanoveno, že se obviněný může spolehnout na obhajobu, že byl pod nátlakem, pouze v případě, že důvodně uvěří, že bude jistě zabit nebo vážně zraněn, pokud nespáchá daný zločin. Sněmovna lordů převzala tuto koncepci bez dalšího uvažování v případě *Howe* [1987] 1 AC 417.¹⁴¹

5.4 Dělení omylů podle Allena – irelevantní omyl

5.4.1 Omyl a objektivní odpovědnost

O objektivní odpovědnosti za trestný čin hovoříme v případě, kdy není vyžadováno zavinění pro naplnění skutkové podstaty trestného činu. Pokud obviněný jedná v omylu ohledně skutečnosti, na kterou se vztahuje objektivní odpovědnost, pak omyl není relevantní a obviněný tak může nést odpovědnost za spáchaný protiprávní čin.¹⁴²

V případě *Prince* (1875) LR 2 CCR 154 byl jednající odsouzen za trestný čin „únosu“ podle zákona „Offences Against the Person Act“ z roku 1861, jelikož nezákonně unesl neprovdanou dívku mladší 16 let z vlastnictví jejího otce proti jeho vůli. Prince byl odsouzen,

¹⁴⁰ BAKER, Dennis J. *Textbook of Criminal law*. 3. vydání. London: Sweet & Maxwell, 2012. s. 155.

¹⁴¹ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 97.

¹⁴² Tamtéž, s. 98.

i když si myslel, že je dívka starší, což soud sice viděl jako zcela opodstatněné, ale stejně nerelevantní, protože mylná představa bude obhajobou jen v případě, že zavinění je vyžadováno pro naplnění skutkové podstaty trestného činu. Soud shledal, že obžaloba nemusí prokázat, jestli si byl nebo dokonce si měl být vědom toho, že dívka byla mladší 16 let – bylo dostačující, že dívku unesl a že byla ve skutečnosti mladší. Proto neměl Prince nárok na obhajobu z důvodu jednání v omylu, protože základní pravidlo – mylná představa může být obhajobou – platí jen v případě, kdy omyl způsobuje nezaviněné jednání člověka, pokud je zavinění vyžadováno pro posouzení činu jako trestného. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil, protože se jednalo o trestný čin, na nějž se vztahuje objektivní odpovědnost – nebylo potřeba znát věk dívky, a proto byl takový omyl nepodstatný.¹⁴³

5.4.2 Právní omyl

Základní otázka je, zda může být osoba odsouzena, i když nezná zákon, který porušila, případně se ohledně něj mylí. Obecné pravidlo – neznalost zákona (nebo i chybné povědomí o něm) neomlouvá – je založeno na předpokladu, že občan zná právo svojí země. Tato presumpce je však aplikována i v případě, kdy je nemožné, aby obviněný znal tyto zákony. Vezměme si případ *Esop* (1836) 7 C & P 456, kdy obviněný pochází ze země, kde není zakázán anální styk s muži staršími 16 let. Obviněný přijde do nové země, kde tento akt již trestným činem je, což obviněný netuší. Jeho nevědomost jej ale nezbujuje odpovědnosti za spáchaný trestný čin, protože k němu došlo úmyslným jednáním obviněného a jeho omyl se vztahoval ke skutečnosti, pro kterou se v anglickém trestním právu nevyžaduje zavinění.¹⁴⁴

5.4.3 Přenesený úmysl

Na začátku zhodnotíme následující příklad – A chce zabít B, a proto začne střílet, když uvidí osobu podobnou B, čímž ji usmrtí. Ve skutečnosti ale A zabil bratra B, jeho dvojče. Může být A zproštěn obvinění z důvodu svého omylu ohledně osoby, kterou zabil, protože se v tomto případě jednalo o nechtěný výsledek? Správná odpověď je, že A bude trestně odpovědný, protože úmyslně zabil osobu, na kterou mířil, a jeho omyl se vztahuje ke skutečnosti, která je pro trestní odpovědnost nerozhodná. Trestní právo stanovuje stejný výsledek pro vraždu, aniž by se zabývalo identitou oběti.¹⁴⁵

V případě *Latimer* (1886) 17 QBD 359 odsouzení pachatele A za nezákonné a zlomyslné ublížení na zdraví jiné osoby B bylo potvrzeno, ačkoliv pachatel mířil svoji útočnou ránu na třetí

¹⁴³ REED, FITZPATRICK, SEAGO: *Criminal law...*, s. 82.

¹⁴⁴ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 99.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 101.

osobu C. Rána se však odchýlila, zasáhla B a způsobila mu těžká zranění. Soud aplikoval doktrínu „přeneseného úmyslu“ a v rámci odůvodnění rozsudku se soudce Lord Coleridge CJ vyjádřil, že je obecně známo, že člověk, který má v úmyslu jednat protiprávně a zlomyslně, je vinen, i pokud v rámci snahy spáchat trestný čin ublíží jiné osobě než původně zamýšlené. Je to z důvodu, že i když se pachatel mýlí ohledně osoby, na kterou mají dopadnout následky jeho činu, stále jedná protiprávně a má úmysl tak jednat.¹⁴⁶

S předchozím případem nyní srovnáme situaci, kdy A střílí na B v domnění, že jej B chce zabít, ale netrefí se a zabije C. Pokud by byl A obviněn z vraždy C, pak by se A mohl obhajovat nutnou obranou za podmínky, že jeho střelení bylo opodstatněné sebeobranou, což závisí na použití síly, která byla v daném okamžiku nezbytná. Zde nedošlo k úmyslnému zabití člověka, a A proto nemůže být odsouzen za trestný čin vraždy, jelikož neměl úmysl zabít B (jen se bránil domnělému útoku) – z toho důvodu zde nebyl úmysl, který by se „přesměroval“ na C.¹⁴⁷

5.5 Dělení omylů podle Reeda & Fitzpatricka

Další dva autoři zabývající se omylem v trestním právu na začátku podotýkají, že není jednoduché vypořádat se se složitostí problematiky omylu. Z toho důvodu preferují jednoduché řešení spočívající ve dvou krocích.¹⁴⁸

Prvním krokem ohledně problematiky omylu je zodpovězení otázky, jaká forma zavinění připadá v úvahu ohledně daného trestného činu. Druhým krokem je pak správné přiřazení, jaký omyl v tom kterém případě může znamenat, že jednatel neponese trestní odpovědnost. Pokud se jedná o úmysl a tzv. bezohlednost (*recklessness*), pak je potřeba, aby byl omyl upřímný. V případě nedbalosti musí být omyl upřímný a navíc ještě opodstatněný, a pokud jde o případy objektivní odpovědnosti, tam obhajoba na základě omylu vůbec nepřipadá v úvahu.¹⁴⁹

Bližší tuto problematiku demonstrují na třech příkladech. Začněme s trestným činem vraždy – obžaloba musí prokázat, že obviněný měl v úmyslu zabít lidskou bytost. Pokud obžaloba neprokáže takový úmysl, nebude úspěšná, protože pokud porota například uvěří, že jednatel byl v upřímném omylu, že střílí na zvěř, a ne na lidskou bytost, pak nebude jednatel nést trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin, protože nebyl prokázán úmysl jednatelého zabít druhou lidskou bytost. Jde tedy o to, aby omyl jednatelého byl upřímný. Žádný rozdíl by nebyl ani v případě, pokud by omyl jednatelého byl absolutně neopodstatněný.¹⁵⁰

¹⁴⁶ ALLEN: *Textbook on Criminal law...*, s. 101.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 103.

¹⁴⁸ REED, FITZPATRICK, SEAGO: *Criminal law...*, s. 83.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 84.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 83.

Druhým příkladem je trestný čin úmyslného ublížení na zdraví, který vyžaduje, aby obžaloba prokázala buď úmysl obviněného použít nezákonnou sílu vůči oběti, nebo srozumění obviněného s tím, že k danému následku může dojít. Pokud porota dojde k závěru, že by jednajícího nikdy ani nenapadlo, že by jím hozený kámen mohl zasáhnout kolemjdoucího chodce, pak bude obžaloba neúspěšná v prokazování zavinění trestného činu ublížení na zdraví.¹⁵¹

Jiná úvaha se aplikuje tam, kde trestný čin je spáchán i z pouhé nedbalosti. Typicky sem můžeme zařadit bezohledné řízení motorových vozidel (*careless driving*). V takovém případě pouze upřímný omyl nestačí k tomu, aby byl jednající odpovědný za tento trestný čin – omyl totiž musí být jak upřímný, tak opodstatněný.¹⁵²

5.6 Dělení omylů podle Smitha & Hogana

Jako poslední zmíním dělení omylů dle autorů Smitha a Hogana.¹⁵³ V rámci své publikace upravují tuto problematiku na dvou místech – omyl právní řadí do podkategorie *mens rea* (která spadá spolu s *actus reus* do kategorie *elements of a crime*). Omyl skutkový pak řadí do kategorie obecné obhajoby (*general defences*).¹⁵⁴

Omyl skutkový je v anglickém právu tradičně pojímán jako zvláštní způsob obhajoby, protože byl jen velmi málo uznáván. Velká změna přišla v podobě uznávání i omylu, který sice nebyl opodstatněný, ale byl „upřímný“, jak bylo judikováno v případě *DPP v. Morgan*.¹⁵⁵ Je ale třeba rozlišovat, o jakou kategorii trestných činů se jedná. Závěry vyvozené z případu *DPP v. Morgan* je možné použít jen v případě, že jde o trestné činy, pro něž se vyžaduje zavinění ve formě úmyslu (*intention*) nebo bezohlednosti (*recklessness*). Pokud lze trestný čin spáchat i jen z nedbalosti (*negligence*), pak je třeba, aby byl omyl opodstatněný (*reasonable*), a v případě objektivní odpovědnosti (*strict liability*) ani opodstatněný omyl nemůže znamenat obhajobu, protože není vyžadováno zavinění (*mens rea*).¹⁵⁶

Co se týče právního omylu, není v anglickém právu obecně brán jako obhajoba, jelikož se uplatňuje zásada *ignorantia iuris non excusat*. Vědomost faktu, že určité jednání je zakázané, není ve většině případů součástí *mens rea*.¹⁵⁷ Autoři zmiňují velmi zajímavý případ *Bailey*, který byl odsouzen za trestný čin zakázaný zákonem, který byl přijat v době, kdy byl Bailey na plavbě na širém moři, a tudíž nemohl tušit, že byl přijat nový zákon zakazující jednání, kterého se dopustil

¹⁵¹ REED, FITZPATRICK, SEAGO: *Criminal law...*, s. 83.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ SMITH, John, HOGAN, Brian. *Criminal law*. 8. vydání. London: Butterworths, 1996, s. 223.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 222.

¹⁵⁷ Tamtéž.

během plavby. V tomto případě ale Bailey dostal milost, jelikož bylo zřejmé, že nemohl předpokládat protiprávnost svého jednání.¹⁵⁸

Autoři dodávají, že anglické právo zastává nekompromisní postoj ohledně zásady „neznalost práva neomlouvá“ (*ignorance of the law is no defence*). V případě nejtěžších zločinů není potíže s rozpoznáním, zda je takový čin protiprávní – je obecně známo, že vražda, krádež nebo znásilnění jsou jednání zakázaná. Problém vyvstává ohledně méně závažných činů, kdy člověk velmi snadno a bez nedbalosti nemusí poznat, že konkrétní jednání je trestné. Autoři tvrdí, že v takovém případě není na spáchaném činu nic nemorálního a odsouzení morálně nevinného člověka potřebuje ospravedlnění.¹⁵⁹

Ovšem omyl ohledně interpretace zákonů (*mistake of law*) může znamenat, že zde není potřebný úmysl pro naplnění podstatných znaků trestného činu, a tudíž takový omyl, ať opodstatněný, či nikoliv, může být obhajobou. Musí se však vždy jednat o omyl upřímný. Dokud tedy obžaloba neprokáže, že v době spáchání činu nebyl člověk v omylu, má se za to, že zde nebyl potřebný úmysl pro jeho trestní odpovědnost. V případě *Roberts v. Inverness Local Authority (1889) 27 SLR 198* byl obžalovaný zproštěn obvinění z důvodu omylu, když převáděl dobytek z jedné oblasti do druhé bez potřebné licence, jelikož si myslel, že dvě oblasti se sloučily do jedné, a tudíž není licence zapotřebí.¹⁶⁰

5.7 Shrnutí

Pro člověka, který se pohybuje především v rámci kontinentálního systému práva, se anglické pojetí může zdát na první pohled matoucí a nepřehledné. Je ale důležité vzít si ze stěžejních judikátů jejich podstatu a tu pak aplikovat na další podobné případy, a rozřadit je tak do kategorií podle druhu omylu, o nějž jde. Pak je velmi zajímavé pozorovat, jak s jednotlivými případy pracují autoři trestněprávních publikací a do jakých skupin omylů je řadí.

Jak vidno výše, úplná shoda nepanuje ohledně skupin omylů ani ohledně zařazení omylů v publikacích jednotlivých autorů. Většinou je omyl rozebírán v rámci kapitoly o *mens rea*, tedy stejně jako v našem systému práva ve spojitosti se zaviněním, konkrétně v podkapitolách o omylu jako obhajobě spáchání trestného činu, jelikož omyl za splnění určených podmínek může vyloučit trestní odpovědnost. Autoři Smith & Hogan ale upravují omyl ve dvou odlišných částech své publikace – neznalost zákona řadí pod kapitolu o *mens rea*, ale skutkový omyl řadí pod kategorii obecné obhajoby (*general defences*). Zařazení právního omylu (*ignorance of the law*) se také různí poměrně dost. Michael Allen jej řadí mezi omyly irelevantní, ale např. Feldman jej řadí mezi

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 83–84.

¹⁵⁹ SMITH, John, HOGAN, Brian. *Criminal law*. 8. vydání. London: Butterworths, 1996, s. 85.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 86.

„omluvitelné jednání“ (*excusatory defences*) s tím, že rozebírá rozdíl mezi neznalostí zákona a omylem v interpretaci zákona.

Závěr

Záměrem mé diplomové práce bylo komplexní zhodnocení problematiky omylu v trestním právu. Impulzem pro výběr tématu práce byla především změna vnímání negativního právního omylu v rámci nového trestního kodexu z roku 2009. Došlo také k zakotvení institutu omylu do trestního zákoníku, což považuji za výrazné zlepšení oproti právním úpravám předešlým. V práci však zastávám názor, že úprava omylu v trestním zákoníku by si zasloužila ještě další drobné úpravy.

Pokud zhodnotíme právní úpravu skutkového omylu, není v trestním zákoníku upraven pozitivní skutkový omyl o znacích základní skutkové podstaty. Tento problém však lze jednoduše překlenout využitím logického výkladu § 18 odst. 3 TrZ, tedy pokud je trestný pokus přísnějšího trestného činu, musí být i pokus základního případu zákonitě trestný. Stejně tak nejsou zakotveny zvláštní případy skutkových omylů, jako je například dolus generalis či aberace. To však dle mého názoru v praxi nepůsobí větší potíže, naopak se domnívám, že kdyby byly upraveny veškeré typy omylů, stala by se úprava až kazuistickou. Ohledně těchto omylů nepanují v rámci odborné veřejnosti větší neshody, a proto jejich nezačlenění do trestního kodexu nemá za následek stav právní nejistoty.

Co ovšem v § 18 TrZ opravdu schází, je negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. Je zvláštní, že zákonodárce upřednostnil legislativní zakotvení pozitivní formy tohoto typu omylu, na kterou se však pohled nerůzní a jejíž důsledky jsou nesporné. Naopak ohledně negativního omylu a jeho následků existují různé teoretické pohledy, což by bylo vhodné překlenout právě zákonným ustanovením. Dle mého názoru by tedy měl čtvrtý odstavec § 18 obsahovat toto znění: *„Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která vylučuje protiprávnost jeho činu, není tím vyloučeno dokonání takového činu.“* V rámci své práce totiž docházím k názoru, že není správné, aby jednající těžil jen z náhody ve formě okolnosti vylučující protiprávnost, a proto by v takovém případě měl být pachatel odpovědný za dokonáný trestný čin, případně za pokus o něj.

Dále se v práci zabírám zajímavějším a kontroverznějším právním omylem. Pozitivní typ v trestním zákoníku nenajdeme, ale tato drobná mezera v právu v praxi potíže nezpůsobuje, jelikož se veřejnost shoduje, že se na základě zásady „nullum crimen sine lege“ nejedná o trestný čin, a tudíž vyvozujeme beztrestnost takového jednání. Větší oříšek představuje negativní právní omyl. Pravidlo „ignorantia iuris neminem excusat“ již nemá takový význam jako v minulosti, jelikož s novým trestním zákoníkem došlo k velkému přerodu, co se omluvitelnosti negativního právního omylu týče. Zákonodárce však ne zvolil vhodnou definici pro vymezení negativního právního omylu a jeho důsledků. Ustanovení § 19 odst. 1 TrZ lze totiž vyložit dvojím způsobem,

a tudíž i odborná veřejnost je rozdělena na dva tábory. První skupina odborníků tvrdí, že se omluvitelnost takového omylu může vztahovat pouze na případy, kdy se pachatel mylí ohledně mimotrestních právních předpisů, nikoliv ohledně trestního zákoníku samotného. Druhá skupina tvrdí, že takový postoj sice má oporu v důvodové zprávě, ale tu nelze považovat za pramen práva. Tudíž zastávají názor, že z ustanovení § 19 odst. 1 TrZ vyplývá, že se omluvitelnost vztahuje i na normy práva trestního. Osobně se kloním k názorům druhé skupiny, a proto bych do budoucna viděla jako vhodné pozměnit znění § 19 odst. 1 TrZ tímto způsobem: *(1) Kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat. Stejně bude posouzeno jednání toho, kdo neví, že jeho čin je trestný, nemohl-li se omylu vyvarovat.* V rámci zkoumání těchto přístupů jsem do práce zahrnula i pohled na právní úpravu omylů v trestním právu Rakouska a Německa, které sloužily jako inspirační zdroj pro naši úpravu. Přitom jsem zjistila, že trestněprávní teoretici se neshodují ani v této otázce – tedy zda se zahraniční právní úprava právního omylu vztahuje i na znaky obsažené přímo v trestním kodexu či nikoliv. Důvodem může být i fakt, že se čeští teoretici odvolávají na různé zahraniční odborníky, případně že jejich výklad ustanovení o trestněprávním omylu chápou odlišně.

Po vypořádání se s jednotlivými typy omylů a spornými otázkami ohledně nich jsem se v práci zaměřila na úpravu omylu pachatele trestného činu v systému anglického práva. Náhled do systému soudcovského práva byl vskutku zajímavý, jelikož se řešení případu pachatele jednajícího v omylu odvíjí od známých rozhodnutí soudů, pod něž se následně zařadí i nové případy, které jsou skutkově podobné. Neexistují tam však jednotná pravidla na dělení typů omylů, a proto můžeme nalézt v jednotlivých učebnicích trestního práva rozdělení odlišné. Z toho důvodu jsem poslední kapitolu své práce rozčlenila do podkapitol podle jednotlivých autorů a zaměřila jsem se na způsob, jakým člení omyly tito teoretici.

Seznam použitých zdrojů

Monografie/knihy:

1. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s.
2. SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Základy trestní odpovědnosti.* 2. vydání. Praha: Nakladatelství Orac, 2003. 455 s.
3. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s.
4. STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu.* 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 143 s.
5. SOLNAŘ, Vladimír. *Systém československého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Československá akademie věd, 1972. 368 s.
6. SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009. 942 s.
7. CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. vydání. Praha: Linde, 2009. 292 s.
8. ŠÁMAL, Pavel, KRATOCHVÍL, Vladimír. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 – 139).* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 248-276 (Omyl skutkový / Omyl právní).
9. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1040 s.
10. NEZKUSIL, Jiří a kol. *Československé trestní právo. Svazek I. Obecná část.* 3. vydání. Praha: Orbis, 1976. 336 s.
11. SOTOLÁŘ, Alexander. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník: Komentář I. díl (§ 1 až 232).* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 127-145 (Omyl skutkový, Omyl právní).
12. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 584 s.
13. SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné. Část obecná.* 1. vydání. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. 188 s.
14. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s.
15. KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní.* Praha: Melantrich, 1935. 337 s.
16. KNAPP, Viktor. *Teorie práva.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s.
17. MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva.* 3. vydání. Praha: LINDE Praha, 2002. 1846 s.

18. BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vydání. Brno: ČS. A. S. Právník v Brně, 1932. 755 s.
19. REED, Alan, FITZPATRICK, Ben, SEAGO, Peter. *Criminal law*. 4. vydání. London: Sweet & Maxwell, 2009. 565 s.
20. ALLEN, Michael. *Textbook on Criminal law*. 12. vydání. Oxford: Oxford university press, 2013. 580 s.
21. FELDMAN, David a kol. *English public law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2009. 1289 s.
22. SMITH, John, HOGAN, Brian. *Criminal law*. 8. vydání. London: Butterworths, 1996. 806 s.
23. ASHWORTH, Andrew, HORDER, Jeremy. *Principles of Criminal law*. 7. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2013. 510 s.
24. BAKER, Dennis J. *Textbook of Criminal law*. 3. vydání. London: Sweet & Maxwell, 2012. 1368 s.

Články z odborných časopisů:

1. HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin Advokacie*, 2009, č. 10, s. 47 – 53.
2. KRATOCHVÍL, Vladimír. Některé otázky zvláštních případů skutkového omylu. *Bulletin advokacie*, 1990, č. 2, s. 35 – 45.
3. ŠÁMAL, Pavel. Judikatura k omylu v trestním právu. *Soudní rozhledy*, 1998, roč. 4, č. 10, s. 253 – 256.
4. HEIN, Oldřich. Kulhající trestní zákon. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 13, č. 6, s. 137 – 142.
5. HERCZEG, Jiří. Právní omyl v novém trestním kodexu. *Trestní právo*, 2010, roč. 14, č. 6, s. 5 – 9.
6. JESCHECK, Hans-Heinrich. K návrhu obecné části nového trestního zákona České republiky. *Trestní právo*, 2003, roč. 8, č. 11, s. 14 – 24.
7. FENYK, Jaroslav. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*, 2006, č. 6, s. 4 – 17.
8. KLAPAL, Vít. Negativní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 5, s. 112 – 116.

9. KRATOCHVÍL, Vladimír. Omyl v příčinné souvislosti a praxe. *Právo a zákonost*, 1990, č. 6 – 7, s. 408 – 410.
10. KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*, 2008, č. 5, s. 13 – 21.

Příspěvky ve sbornících:

1. KUČHTA, Josef. Právní úprava a pojmání právního omylu od doby Jaroslava Kallaba po současnost. In MACHALOVÁ, Tatiana (ed). *K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 68 – 75.
2. STOČESOVÁ, Simona. Pojetí omylu v rekodifikaci trestního práva hmotného. In GRIVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 77 – 80.
3. NOVOTNÝ, Oto. O pojmu trestného činu, jeho skutkové podstatě a jeho protiprávnosti. In VANDUCHOVÁ, Marie, HORÁK, Jaromír (ed). *Na křižovatkách práva*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 229 – 241.
4. KUČHTA, Josef. K některým dílčím problémům nové úpravy hospodářských a majetkových trestných činů. In FRYŠTÁK, Marek, ŽATECKÁ, Eva (ed). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 109 – 125.
5. KUČHTA, Josef. Právní úprava omylů v novém návrhu českého trestního zákona. In ZÁHORA, Jozef (ed). *Rekodifikácia trestného práva: Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. 5. 2004*. Bratislava: Akadémia policejného sboru Slovenskej republiky, 2004, s. 54 – 59.

Internetové zdroje

1. HULÁN, Petr. *Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva)* [online]. e-advokacie.cz, [cit. 15. října 2015]. Dostupné na <<http://www.e-advokacie.cz/cs/clanky/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava>>.

2. NEDOROST, Libor, OTOUPALÍKOVÁ, Jana. *Trestní odpovědnost jako odpovědnost za vlastní zavinění a omyl pachatele* [online]. kn.cz, 5. listopadu 2002 [cit. 5. listopadu 2015]. Dostupné na <<http://www.kn.cz/clanek/trestni-odpovednost-jako-odpovednost-za-vlastni-zavineni-omyl-pachatele>>.
3. GOLA, Aleš. *Projekty e-Sbírka a e-Legislativa: Elektronizace tvorby práva a přístupu k právu (prezentace)* [online]. isss.cz, 3. dubna 2012 [cit. 27. ledna 2016]. Dostupné na: <http://www.isss.cz/archiv/2012/download/prezentace/gola_mvcr.pdf>.
4. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. psp.cz, [cit. 18. listopadu 2015]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>.
5. Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/1950 Sb., trestní zákon. [online]. psp.cz, [cit. 25. ledna 2016]. Dostupné na: <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_08.htm>.

Právní normy:

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb., účinném ke dni 1. dubna 2009
3. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého
4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb., účinném ke dni 1. ledna 2013

Soudní rozhodnutí:

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. září 1976, sp. zn. 5 Tz 26/1976
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. dubna, 1959, sp. zn. 4 Tz 9/1959
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2005, sp. zn. 3 Tdo 848/2005
4. Rozsudek Najvyššieho súdu v Bratislave ze dne 23. listopadu 1972, sp. zn. 1 Tz 68/72
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2011, č. j. 5 Tdo 1375/2011-35
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. ledna 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

7. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2007, sp. zn. 7 Tdo 1429/2006
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. května 1983, sp. zn. 1 Tz 18/83
9. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. srpna 2011, č. j. 3 Tdo 929/2011 – 37
10. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. ledna 1996, sp. zn. 2 Tzn 33/95
11. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2006, sp. zn. 7 Tdo 1630/2005
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2011, sp. zn. 4 Tdo 741/2011
13. Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06
14. *DPP v. Morgan* [1976] AC 182. Dostupné na:
<http://www2.bailii.org/uk/cases/UKHL/1975/3.html>.

Shrnutí

V mé diplomové práci jsem zkoumala problematiku omylu v trestním právu. Cílem mé práce bylo komplexně zhodnotit základní typy omylů v trestním právu. Omyl můžeme charakterizovat jako neshodu pachatelovy představy se skutečností, což může následně ovlivnit jeho trestní odpovědnost. Rozlišujeme čtyři základní typy omylů, a to omyl skutkový (pozitivní a negativní) a omyl právní (opět pozitivní a negativní). Co se týče negativního skutkového omylu, pachatel nezná určitou okolnost, která patří ke znakům trestného činu a zakládá tak jeho trestní odpovědnost. Pozitivní forma skutkového omylu spočívá v tom, že si osoba myslí, že jsou dány všechny znaky, které zakládají její trestní odpovědnost, ale jeden z nich chybí. Negativní právní omyl nastane, pokud se pachatel mylí ohledně obsahu právních norem – myslí si tedy, že nepáchá žádný trestný čin, ačkoliv je tomu ve skutečnosti naopak. A pozitivní právní omyl nastane, pokud si osoba myslí, že páchá trestný čin, ale takové jednání není považováno za trestné. Hlavním impulzem pro výběr tématu práce bylo přijetí nového trestního kodexu (zákon č. 40/2009 Sb.), který přinesl spoustu změn v českém trestním právu. Ve své diplomové práci jsem se proto nejvíce zaměřila na jednu z těchto výrazných změn, a to na právní omyl, jelikož se změnila zásada, že neznalost zákona neomlouvá. Nový trestní zákoník totiž umožňuje, aby byl právní omyl pachatele v určitých případech omluvitelný. Otázkou však je, zda se omluvitelnost právního omylu vztahuje i na omyl ohledně norem obsažených v trestních předpisech či nikoliv. Touto otázkou se v práci podrobně zabývám a dospívám k závěru, že by právní omyl měl být omluvitelný i co se týče norem obsažených v trestních předpisech. Celkově hodnotím pozitivně, že je nově omyl pachatele zakotven přímo v trestním zákoníku, ale zastávám názor, že současná právní úprava není dostatečná a mělo by dojít k jejímu upřesnění. Proto v rámci práce navrhuji i způsob, jakým by mohlo dojít k doplnění, případně změně právní úpravy, aby byla přehlednější. Další téma, na které jsem se zaměřila, je omyl v anglickém trestním právu. Tato právní úprava je velmi zajímavá, jelikož vychází ze závazných soudních rozhodnutí (tzv. *binding precedents*), která pak musí být následována dalšími soudy. Tím se právní úprava anglického práva nejvíce odlišuje od kontinentálního systému práva.

Summary

In my diploma thesis I dealt with the issue of mistake in criminal law. The aim of this thesis was to completely evaluate the main types of mistakes of the perpetrator in criminal law. The mistake in criminal law can be characterized as an incorrect knowledge about some facts that can influence the criminal responsibility of the perpetrator. There are four types of mistake distinguished in the Czech criminal law – mistake of facts (positive and negative) and mistake of law (also positive and negative). The negative mistake of facts means that offender doesn't know about some circumstance which founds his criminal responsibility. When the offender is acting in the positive mistake of facts he thinks that there are all of the elements of crime but one is missing. The negative mistake of law means that the offender is mistaken about the content of legal norms – he doesn't know that his behaviour is forbidden by law. And positive mistake of law means that the offender thinks that his behaviour is forbidden by law but it isn't – the behaviour is not illegal. The main reason why I chose this topic was that New Criminal Code (n. 40/2009) came into force in the year of 2010 and brought some very important changes to the Czech criminal law. In my diploma thesis I focused on one of the main changes – the mistake of law. The reason is the change of the principle “Ignorance of the Law is no Excuse”. If the offender doesn't know that his behaviour is illegal but if he fulfils the requirements set by Criminal Code, the mistake will be excused. But it is not clear whether the mistake of law involves mistake of rules in Criminal Code as well. I deal with this question in my thesis and in my opinion the offender's mistake about rules in Criminal Code should be excused as well, if he fulfils the requirements. In the New Criminal Code there are explicit rules how to judge the cases of mistakes what I find as a very good legislative step but I think that the legislation concerning the mistakes of law and the mistakes of facts is not sufficient and should be more specific. In the thesis I also suggest a way how the legislation concerning mistakes could be refilled and changed in order to be more specific and clear. Another task of my thesis is to find out how is the mistake in the criminal law characterized in English criminal law, and how is this issue solved. This system of law is very interesting because the main source of law are judicial decisions which are binding for lower courts and which have to be followed by these courts (*binding precedents*). This is the main difference between continental and English systems of law and the issue of mistake is differently dealt in each of these systems.

Seznam klíčových slov

Omyl, pachatel, zavinění, úmysl, nedbalost, trestní odpovědnost, pokus, příprava.

Keywords

Mistake, offender, culpability, intention, negligence, criminal liability, attempt, preparation.